

En kritisk honnør av lovgiver

En analyse av Straffeloven §202a

Kandidatnummer: 179100

Veileder: Norunn Løkken Sundet

Antall ord:13633

JUS399 Masteroppgave/JUS398 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

[01.06.2014]

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning.....	4
1.1 Tema og problemstilling.....	4
1.2 Avgrensning.....	4
1.2.1 Avgrensning mot kjønn.....	4
1.3 Metode og rettskilder.....	5
1.4 Kontekstualisering	5
1.4.1 Prostitusjon.....	5
1.4.2 Prostitusjonsmarkedet	6
1.4.3 Kvinner som selger seksuelle tjenester	6
1.4.4 Menn som kjøper seksuelle tjenester	8
2 Straffeloven § 202a	11
2.1 Gjerningsbeskrivelsen	11
2.2 Medvirkning	13
2.3 Forsøk.....	13
2.4 Kjøp av seksuell omgang eller handling i utlandet.....	14
2.5 Strafferamme	14
2.6 Skyld.....	15
2.7 Konkurrens	15
3 Den historiske kontekst – prostitusjon, samfunn, rettslig regulering.....	16
3.1 Prostitusjon, samfunn og rettslig regulering 1400-tallet til nåtid	16
3.2 Kriminaliseringen av kjøp av seksuell omgang eller handling.....	21
3.3 Er kjøp av seksuell omgang eller handling straffverdig?	23
3.3.1 2.Skadefølgeprinsippet som grunnvilkår for kriminalisering	24
4 Politiets håndheving av de prostituerte	32
4.1 Økt rettsliggjøring.....	32
4.1.1 Forstyrrelse av ro og orden.....	32
4.2 Økt Utlendingskontroll	37
4.3 Økt fokus på avdekking av menneskehandel og bakmenn som profiterer på andres prostitusjon.....	38
4.3.1 Operasjon husløs	38

4.4	Politiets håndhevelse av straffeloven § 202a.....	40
5	1 Straffeloven § 202a – en klasselov?	42
5.1	Avsluttende bemerkning.....	46
	Litteraturliste	47
	Lister over tabeller, figurer o.l.	55

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Tema for avhandlingen er den rettslige reguleringen av kjøp av seksuell omgang eller handling i Den Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 § 202a.

Avhandlingen søker å vurdere straffeloven § 202a i lys av en historisk kontekst. Deretter settes den historiske konteksten i sammenheng med relevante definisjoner av sentrale begreper. Avhandlingen har til hensikt å besvare hvorvidt kjøp av seksuelle tjenester er straffverdig etter prinsippene utarbeidet av Straffelovkommisjonen¹. For å konfrontere en del av kritikken som er reist fra de sosiale tiltakene om den økte rettsliggjøringen, adresserer avhandlingen politiets håndhevelse på prostitusjonsarenaen. Håndhevelsen må sees i sammenheng med den arenaen de prostituerte opererer på og hvilken sammensetning de har. Avslutningsvis vurderes hvorvidt straffeloven § 202a er utslag av klassejustis.

1.2 Avgrensning

Kjøp av seksuelle tjenester er en side av et større prostitusjonskompleks. I den hensikt å fokusere på kjøpersiden av prostitusjonen, er det naturlig å avgrense oppgavens nedslagsfelt.

1.2.1 Avgrensning mot kjønn

Straffeloven § 202a er kjønnsnøytral og kriminaliserer enhver som kjøper seksuelle tjenester. Et av de overordnede målene med bestemmelsen er å forebygge menneskehandel med kvinner og barn². Den offentlige prostitusjonsdebatten i Norge fokuserer hovedsakelig på kvinner som selgere av seksuelle tjenester og menn som kjøpere³. Med bakgrunn i bestemmelsens formål og kildetilfanget blir oppgaven begrenset til å omhandle kvinner som selger seksuelle tjenester og menn som kjøper.

---

¹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s.88.

² Høringsnotat (2007) s. 2.

³ (Pro Senterets Årsrapport (2012) s. 4/Bjørndahl (2010) s.6.

1.3 Metode og rettskilder

Alminnelig norsk rettskildelære anvendes i redegjørelsen av straffeloven § 202a. Dette innebærer at bestemmelsens innhold fastlegges på bakgrunn av bestemmelsens naturlige språklige forståelse. Ordlyden tolkes i lys av lovens forarbeider⁴, og der faller naturlig blir relevant rettspraksis trukket frem.

Ved omtale av strafferettslig teori, har jeg erfart stor nytte av den juridiske litteraturen slik den er beskrevet i bøkene til Johs. Andenæs, Ståle Eskeland og Matningsdal. Forarbeidene til straffeloven av 2005⁵, i tillegg til Offentlige utredninger og høringsinstansenes syn har videre vært av stor verdi for å løse de problemstillinger avhandlingen oppstiller i punkt 1.1.

I tillegg til juridisk metode, benytter jeg juridisk teori på strafferettens område. For å dekke oppgavens empiriske grunnlag, trekker jeg frem sekundærkilder i form av Pro Senteret i Oslo, Utekontakten i Bergen, FAFO og litteratur med prostitusjonshistorisk tilfang.

1.4 Kontekstualisering

1.4.1 Prostitusjon

Legaldefinisjonen av prostitusjon fremgår av strl. § 202 tredje ledd, der en «person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag». Uttrykket har samme innhold og rekkevidde som «ervervsmessig utukt» i den tidligere strl. § 206. Etter bestemmelsens forarbeider må den seksuelle omgangen eller handlingen som utveksles være knyttet til vederlag. Vederlagets form er likegyldig og vi oftest omfatte penger. Imidlertid kan tenkes at narkotika, alkohol og smykker nyttes som vederlag. Det er prostitusjon selv om det dreier seg om et engangstilfelle. Avgrensingsproblemene i forhold til prostitusjonsbegrepet oppstår når kontakten blir fast og langvarig. Rettesnoren er ifølge Seksuallovbruddutvalget «å få frem at det er tale om kjøp og salg av seksuelle tjenester».⁶

---

⁴ Ot.prp.nr. 48 (2007-2008).

⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004).

⁶ Ot.prp. nr.28 (1999-2000) s. 118.

1.4.2 Prostitusjonsmarkedet

Prostitusjonsmarkedet fordeler seg på tre hovedområder. Det er gateprostituasjon, studioer og individuelle annonser som ofte er knyttet til prostituasjon fra private leiligheter. I tillegg skiller man mellom utendørsmarkedet og innendørsmarkedet. I 2003 utgjorde gatemarkedet omtrent $\frac{1}{3}$ av prostitusjonsmarkedet i Norge.⁷

På 1980-tallet var gateprostituasjon den vanligste formen, men det fantes også hotell- og restaurantprostituasjon i tillegg til individuell annonsebasert prostituasjon. Dagbladets «Møteplass» ble eksempelvis benyttet av deprostituerte.⁸

Det har vært en generell observasjon blant tiltakene at prostitusjonsomfanget har variert siden strl. § 202a trådte i kraft. Tendensene på gatemarkedet har vært klare, der nærmest all prostituasjon forsvant umiddelbart etter at loven trådte i kraft, mens den fra 2011 økte igjen.⁹

Prostitusjonsmarkedet har gått fra primært å bestå av gateprostituasjon, til å bli ett mobilt marked. Markedet er i konstant endring og tilpasser seg endringer i Norge så vel som internasjonalt. Kjente påvirkningsfaktorer er økt rettsliggjøring, politikk, nasjonal og internasjonal økonomi og herunder endringer i migrasjonsmønster.¹⁰ De siste rapportene fra de sosiale tiltakene beretter om et marked som i økende grad nytter seg av alternative kontaktflater, hvor bloggvirksomhet, hjemmesider og sosiale medier utnyttes til prostitusjonsvirksomhet.¹¹

1.4.3 Kvinner som selger seksuelle tjenester

Som en forlengelse av det historiske kapittelet, skal avhandlingen her beskrive hvordan sammensetningen og bakgrunnen blant deprostituerte har vært gjenstand for store forandringer de siste 30-årene.

---

⁷ ProSenteret, Årsrapport 2003, s.9.

⁸ Høigård/Finstad s. 35-37.

⁹ FAFO 2013:29: s.11.

¹⁰ Ulla Bjørndahl, 2012, s.54

¹¹ ProSenterets Årsrapport, 2013, s.4.

I 1980-årene var de prostituerte hovedsakelig norske kvinner fra arbeiderklassen og de hadde en oppvekst preget av uregelmessigheter og institusjonsopphold. Kvinnene følte seg på kanten av samfunnet og led under forvrengt kvinnesyn. Samtidens prostitusjonsforskning maler et bilde av rusavhengige unge kvinner med store tilpasningsvansker i relasjon til skole og arbeidsliv.¹²

De unge kvinnene ble introdusert til prostitusjonsmiljøet av bekjente med prostitusjonserfaring. Debuten utspilte seg hovedsakelig i etablerte prostitusjonsstrøk.¹³

Forskning fra 2003 viser at man anslo at 2 500 kvinner som jobbet som prostituerte i Norge i løpet av ett år, av disse var ca. 30 til 40 prosent av utenlandsk opprinnelse.¹⁴ De prostituerte som opererer på gata er ofte avhengig av narkotika.¹⁵

I 2012 var det en generell oppfatning blant de sosiale tiltakene at de rusavhengige kvinnene gradvis hadde forsvunnet fra gateprostitusjonen de siste 10 årene. Årsaken antas å være relatert til flere forhold. Økt konkurranse fra prostituerte av utenlandsk opprinnelse og en mindre tilgjengelig gatearena grunnet strl. § 202a antas å være virkende årsaker. En alternativ årsak kan være at flere av de rusavhengige er blitt tilbudt legemiddelassistert behandling, hvilket reduserer deres behov for å finansiere rusmisbruk ved prostitusjon.¹⁶

ProSenteret referer i sin Årsrapport for 2013 at deres brukere er fra 40 nasjoner og at 85 prosent av utenlandsk opprinnelse. Prostituerte fra Nigeria er den klart største gruppa, etterfulgt av kvinner fra Balkan og Russland.¹⁷

De prostituerte er i hovedsak ikke lenger norske rusavhengige kvinner, men kvinner av utenlandsk opprinnelse. Hvorvidt de prostituerte og deres sammensetning er et produkt av markedet de opererer i, eller om markedet er et produkt av de prostituerte, er et åpent spørsmål. Det som er hevet over enhver tvil er at markedet har endret seg.

---

¹² Høigård/Finstad s. 41-43.

¹³ Ibid s. 44.

¹⁴ Bronovskis, A, Tyldum., Crossing Borders, FAFO-report 426.

¹⁵ Sexkjøp i Sverige og Nederland... pkt. 2.2.

¹⁶ Ulla Bjørndahl, Oslo 2012 s.40.

¹⁷ ProSenterets Årsrapport 2013, 5-6./FAFO 2013:29 s.7.

1.4.4 Menn som kjøper seksuelle tjenester

I forkant av kriminaliseringen av kjøpersiden har de personene loven kriminaliserer vært gjenstand for kritikkverdig lite oppmerksomhet. Det er gjort få forskningsarbeider på området, og de tyngste norske studiene som er gjort er fra slutten av 1980-tallet.¹⁸ I det følgende settes forskningen fra 1980-tallet i sammenheng med aktuell foreliggende empiri.

Hvem kjøper seksuelle tjenester

På midten av 1980-tallet konkluderte forskningen med at lite vites om kunden sett fra et forskningsperspektiv, da han gjerne var gammel, ung, gift eller ugift etc. Samtlige var representert, kunden var «Ola Normann». Flertallet av kundene var middelaldrende, gifte menn.¹⁹

I forarbeidene til revisjonen av straffelovens seksualkapittel i 2000 understrekes at den foreliggende forskning om prostitusjon i Norge tegner til at mange av de som kjøper seksuelle tjenester, er vanlige menn godt integrert i samfunnslivet.²⁰

De norske funnene bekreftes i stor grad funnene som finnes i forarbeidene til den svenske sexkjøpsloven. Om lag 13 % av svenske menn har erfaring med kjøp av seksuelle tjenester, hvilket i stor grad er sammenfallende med Folkehelseinstituttets undersøkelse fra 2002, hvor 13 % av norske menn hadde kundeerfaring.²¹ Mannen skiller seg ikke ut fra gjennomsnittsmannen når det gjelder yrke, økonomi eller sivilstand. Imidlertid trekkes det frem at kjønskjøperen har en noe avvikende innstilling til seksualitet og kvinner.²²

I forarbeidene til strl. § 202a eksemplifiserer Trøndelag statsadvokatembeter en som kjøper seksuelle tjenester som: «en næringslivstopp i Trondheim, nygift og med nyfødt barn». Eksemplet illustrerer de overnevnte funn, eller nærmere bestemt fraværet av stereotypiske faktorer.²³

---

¹⁸ <http://prosentret.no/kunden/>.

¹⁹ Høigård/Finstad, s. 63-66.

²⁰ Ot. Prp. Nr. 28 (1999-2000) s. 91.

²¹ Folkehelseinstituttet, Ny seksualvaneundersøkelse, 200.3

²² prop. 1997/98:55 s. 103.

²³ Ot. Prp. Nr. 48 (2007-2008) pkt 5.2.2.

Hvorfor kjøper de seksuelle tjenester

I forarbeidene til strl. § 202a utalte komiteen at «et viktig ledd i kampen mot prostitusjon er etter flertallets mening å informere potensielle kunder om skadevirkningene og konsekvensene prostitusjon har, både for den enkelte og for samfunnet som helhet.²⁴ Tidligere i avhandlingen ble samfunnets stigmatiserende effekt overfor den kriminelle fremhevet i lys av først og fremst det allmennpreventive, men også i relasjon til den individualpreventive avskrekkings-effekten straffen har. Derfor bør bakgrunnen for at menn kjøper seksuelle tjenester, være av relevans for sekskjøpslovens målsetning om å endre holdninger til kjøp av seksuelle tjenester.²⁵

I følge norsk forskning fra 1980-tallet kjøper menn seksuelle tjenester som en følge av mangelen på seksuell tilfredsstillelse på andre arenaer, ensomhet eller ønske om vennskap. Prostitusjon kan være en erstatning for vanlige former for seksualitet og samvær. Det kan også være ønske om spesielle preferanser innenfor seksuelle tjenester, tjenester som gjerne ikke inngår i et alminnelig parforhold.²⁶

I svensk kjønnsforskning blir menns kjøp av seksuelle tjenester forklart med menns seksualutvikling. Menns seksualutvikling frarøver menn evnen til å kombinere sex og kjærlighet, hvilket medfører at de får et upersonlig forhold til sin seksualitet og driver mot en erobrerolle overfor kvinner. Norsk forskning dreier mer mot manglende generalisering av mannens seksualitet og mer oppmerksomhet rundt de samfunnsmessige endringene og de kulturelle kontekstene som omkranser menn.²⁷

Avsluttende refleksjon: Har kriminaliseringen påvirket menn som kjøper seksuelle tjenester?

I 1996 ble undersøkelsen «Sex i Sverige» gjennomført ved professor i sosialarbeid, *Sven-Axel Månsson*. Undersøkelsen viste at 13,6 % av de intervjuede hadde betalt for seksuelle tjenester ved ett eller få antall tilfeller. Imidlertid viser en svensk studie fra 2008 at 8 % erkjente å ha kjøpt seksuelle tjenester, men at det svenske forbudet hadde hatt en avskrekkende effekt på de. Videre viser undersøkelsen at de som kjøper seksuelle tjenester, fortrinnsvis gjør dette utenlands fremfor i hjemlandet. Intervjuobjektene i undersøkelsen oppgir at kriminaliseringen

---

²⁴ Innst. O. nr. 3 (2008-2009) s. 9.

²⁵ Ot.prp. nr. 48 (2007-2007)

²⁶ Høigård/Finstad, s. 93.

²⁷ www.kilden.forskningsrådet.no/c1721/ «sexkjøper som overgriper, gjennomsnittsmann eller sårbar».

har medført at de har sluttet å kjøpe seksuelle tjenester, eller begrenset antall kjøp.²⁸ Justiskomiteen har uttalt at det er grunn til å tro mange norske menn kjøper sex for første gang i utlandet.²⁹ Sett i sammenheng med den svenske undersøkelsen, er det grunn til å tro at straffeloven § 202a har samme effekt på norske menn som kjøpere av seksuelle tjenester.

Det er ideen om «mannen i gata» som sexkjøper som er bakgrunnen for strl. §202a skal virke holdningsskapende og avskrekkende fordi den som kjøper seksuelle tjenester av prostituerte er en del av samfunnets fellesskap og dermed gjenstand for moralske konfrontasjoner ved overtredelse.³⁰ Det finnes imidlertid ingen kvalitative studier fra Norge som underbygger funnene i den svenske. Den avskrekkende effekten og holdningsendringen uteblir dersom straffebudet ikke håndheves effektivt som presentert i håndhevelseskapittelet.

---

²⁸ SOU 210:49 pkt. 4.6.2.

²⁹ Innst. O. nr.3 (2008-2009) pkt. 1.2.3.

³⁰ www.kilden.forskningsrådet.no/c1721/ «sexkjøper som overgriper, gjennomsnittsmann eller sårbar».

2 Straffeloven § 202a

2.1 Gjerningsbeskrivelsen

Staffedeliktet mot kjøp av seksuelle tjenester lyder:

§ 202 a. Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som

- a) skaffer seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag,**
- b) oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen, eller**
- c) på den måten som beskrevet i bokstav a eller b får noen til å utføre med seg selv handlinger som svarer til seksuell omgang.**

Er den seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdet straffes etter andre bestemmelser, er straffen fengsel inntil 1 år.

Bestemmelsen viser med ordlyden «den som» at den er kjønnsnøytral³¹. Bestemmelsen har ingen begrensning mot kundens alder, og kunden kan ikke «straffes for handling foretatt før det fylte 15 år» jf. strl.§ 46. Forutsetningsvis anvendes bestemmelsen kun ved kjøp av seksuelle tjenester fra person(er) over 18 år jf. strl. § 203.

Straffebudet verner utelukkende om offentlige interesser idet det ikke har noen fornærmet.³²

I bestemmelsens første ledd litra a til c står beskrivelsen av den straffbare handling. Tre vilkår må være oppfylt for hvert av de tre alternativene før straffefølgen inntreer.

---

³¹ Matningsdal, note 1711.

³² Ot.prp.nr. 48 (2007-2008) pkt. 5.8.

Utgangspunktet for deliktets straffbarhet er at det foreligger en form for seksuell aktivitet.³³ Der bestemmelsen nytter «seksuell» stilles ingen krav til at handlingen er seksuelt motivert. Bestemmelsen retter seg etter første ledd litra a og b mot «seksuell omgang eller handling», mens første ledd litra c retter seg mot «handlinger som svarer til seksuell omgang». Bestemmelsen gir med dette anvisning på en gradsforskjell på den seksuelle aktiviteten.

Der bestemmelsen nytter «seksuell omgang» omfattes samleie og andre kvalifiserte tilfeller³⁴ av kjønnslig kontakt av fysisk art. Det er ved kvalifiserte tilfeller tale om samleielignende forhold, herunder fysisk berøring av kjønnsdeler, ensidig eller gjensidig masturbasjon eller suging og slikking av kjønnsorganer. Den kjønnslige kontakten er også «seksuell omgang» dersom en finger eller andre gjenstander føres inn i skjede eller rektum.³⁵

Seksuell «handling» omfatter andre former for berøring av en annens legeme som har kjønnslig karakter.³⁶ Handlingen må i tillegg være i strid med god sed og skikk, men er ikke betinget av fysisk berøring jf. Rt. 1947 s.273. Seksuell «handling» grenser oppad til «seksuell omgang», forarbeidene har utlagt at gradsforskjellen kan gjøre seg gjeldende der bevegelsen i form av berøring av kjønnsorgan, oppnår en viss intensitet og regnes som masturbasjon.³⁷

Når det gjelder «handlinger som svarer til seksuell omgang» etter første ledd litra c henviser forarbeidene de tilfeller den prostituerte utfører seksuell omgang med seg selv eller bruker gjenstander til dette. Handlinger som svarer til seksuell handling faller utenfor, da straffebudet ikke er ment å ramme aktiviteter som stripping.³⁸

Bestemmelsens neste straffbarhetsvilkår er at det må vedkomne ha oppnådd eller skaffet seg seksuell omgang eller handling ved å «yte eller avtale vederlag». Lovgiver kriminaliserer her måten den seksuelle handlingen oppnås på, der vederlagets form er uten betydning.³⁹ Hvorvidt avtalen om vederlag mot seksuell omgang eller handling er mellom den prostituerte og den som yter vederlaget, eller om tjenesten ytes overfor en annen er uten betydning. Det kreves imidlertid at partene forstår at avtale om seksuell omgang eller handling er inngått.

---

³³ Rt.2012 s. 1103.

³⁴ Ot. Prp. Nr. 48 (2007-2008) pkt. 5.5.3.

³⁵ Matningsdal, note 1601.

³⁶ Matningsdal, note 1682.

³⁷ Ot.prp. nr.20 (1991-1992) s.14.

³⁸ Innst. O. nr.3 (2008-2009) s.2.

³⁹ Matningsdal, note 1712.

Videre kreves at «vederlag[et]» og den «seksuelle omgang eller handling» har virket gjensidig. Dette innebærer at det er en viss årsakssammenheng mellom ytelsen og vederlaget der første ledd litra a taler om «ved å» og første ledd litra b «ved at». Etter første ledd litra c gjelder «som beskrevet i bokstav a eller b». Forarbeidene avgrenser mot små gaver eller tilskyndelser.⁴⁰

2.2 Medvirkning

Straffeloven § 202a står i 19. kapittel i straffeloven av 1902 og «medvirkning til handlingen» rammes dermed etter strl. § 205. Rettspraksis tydeliggjør at det kreves en positiv tilskyndelse, hvilket medfører at medvirkningen må ha kommet til uttrykk ved å styrke gjerningspersonens forsett.⁴¹ Etter forarbeidene rammes ikke den prostituerte av strl. § 205, hvilket er i tråd med sammenhengen i lovverket.⁴²

2.3 Forsøk

Hovedregelen om forsøk følger av straffeloven § 49 første ledd. Forarbeidene taler om at den prostituerte skal gis juridisk rom til å forhandle med kunden, av hensyn til den prostituertes sikkerhet.⁴³ Den øvre grense mot fullbyrdet forbrytelse er når den «seksuelle omgang eller handling» er påbegynt, mens grensen nedad mot straffefritt forberedelse går ved inngåelse av avtale om «seksuell omgang eller handling» mot vederlag.

I Rt.2013 s. 699 var en 39 år gammel mann satt under tiltale for forsøk på å skaffe seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å ha ytet eller avtalt vederlag jf. Strl §§ 202a jf 49. Den tiltalte møtte den prostituerte kvinnen på avtalt sted, men oppga sitt forehavende i det han ikke våget å bli med henne inn på solariet hvor de seksuelle tjenestene skulle ytes.

Under premiss 10 i dommen uttaler førstvoterende at «det er på det rene at grensen for straffbart forsøk er overskredet blant annet ved at det avtales seksuell omgang eller handling mot vederlag, jf. Ot.prp.nr.48 (2007-2008) punkt 10.1. Fullbyrdet forbrytelse foreligger i det den seksuelle omgangen eller handlingen påbegynnes. Før dette tidspunkt vil det – med straffefriende virkning – kunne skje tilbaketreden fra forsøk, jf. Straffeloven § 50».

---

⁴⁰ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) pkt. 5.5.4.

⁴¹ Rt. 1998 s. 459.

⁴² Innst. O. nr.3 (2008-2009) s.3.

⁴³ Ot. Prp. Nr. 48 (2007-2008) s.14.

2.4 Kjøp av seksuell omgang eller handling i utlandet

Det følger av strl. §§ 12 1.ledd nr. 3 litra a at dersom en «norsk statsborger eller noen i Norge hjemmehørende person» jf § 202a «skaffer seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag» i utlandet kan overtrederen straffeforfølges.

Forarbeidene begrunner straffeforfølgning med at det skal bidra til holdningsendring og at prostitusjon er av internasjonal karakter. Holdningsendringen relateres til at det er grunn til å anta at mange norske menn kjøper seksuelle tjenester for første gang i utlandet.⁴⁴

I forarbeidene ble håndhevingsproblemer ventilert. Rettspraksis viser at håndhevelse er fruktbar. I sak TNAMD-2011-166841, var den antatte gjerningspersonen satt under tiltale for brudd på strl. §§ 202a bokstav b jf. 12 første ledd nr. 3 bokstav a, for å ha oppnådd seksuell omgang eller handling ved at vederlag for handling var avtalt eller ytet av en annen. Tiltalte hadde i Oslo, Warsawa m.m. ved flere anledninger skaffet seg vaginalt samleie mot vederlag med ulike prostituerte kvinner. Tiltalt ble dømt for overtredelsen, men anket tingrettens straffeutmåling. I ankesaken i LF-2012-66894, uttaler førstvoterende at overtredelsen isolert sett kun vil bli straffet med bøter og at strl. § 63 kommer til anvendelse.

2.5 Strafferamme

De handlinger som rammes av bestemmelsens første ledd medfører «bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler», mens andre er straffeskjerpene der den «seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte». Forarbeidene eksemplifiserer ved tilfeller der det er brukt dyr eller handlingen er forøvet på særlig smertefullt vis.⁴⁵

---

⁴⁴ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 9.

⁴⁵ Ibid pkt. 10.1.

2.6 Skyld

Etter gjeldende rett er skyldkravet i strafferetten forsett, med mindre det uttrykkelig fremgår at også uaktsomme handlinger er straffbare jf. strl. § 40. Straffeloven § 202a fraviker ikke den vanlige lære, hvilket innebærer at skyldkravet er forsett i forhold til alle omstendigheter i den objektive gjerningsbeskrivelsen.⁴⁶

2.7 Konkurrens

Det er ikke gjort unntak fra den alminnelige lære om konkurrans.⁴⁷ Dersom noen i samme handling overtrer flere straffebud, kan strl. § 202a nyttes i konkurrans med de øvrige overtredelsene.

---

⁴⁶ Ibid pkt. 5.6.

⁴⁷ Ibid pkt. 6.3.

3 Den historiske kontekst – prostitusjon, samfunn, rettslig regulering

I den historiske kontekst har synet på prostitusjon og hva som bør være strafferegulert variert i stor grad. Det følgende historiske utsnittet søker å illustrere hvorledes prostitusjon, samfunnssynet og den rettslige reguleringen har utviklet seg gjennom de siste århundrene i Norge. Den historiske konteksten avsluttes med bakgrunnen for vedtagelsen av straffeloven § 202a, den såkalte sexkjøpsloven.

3.1 Prostitusjon, samfunn og rettslig regulering 1400-tallet til nåtid

På 1400-tallet var de prostituerte tilnærmet rettsløse. Voldtekt av en prostituert var legalt. En voldtatt kvinne hadde selv syndet og brakt skam over sin familie, og voldtekten beviste at hun i virkeligheten var en skjølge.⁴⁸

På slutten av 1500-tallet ble hårklipp, pisking, drukning og avskjæring av ører på de som mistenktes for prostitusjon utført. Oslos borgermester uttalte i 1601 at han var villig til å straffe de prostituerte, men at det var vanskelig å avgrense de prostituerte fra de øvrige.⁴⁹

Ved Christian den femtes lov av 1687 ble prostitusjon lovregulert for første gang i Norge.⁵⁰ For både kunden og den prostituerte var det forbudt «å drive utukt», men den prostituerte ble straffet betydelig strengere enn kunden. For prostitusjon kunne den prostituerte bli idømt kagstrykning, der den dømte ble avkledd på overkroppen, bundet til en kag (pæl) og tildelt 27 slag med pisk.⁵¹

Prostitusjonen på 1800-tallet var et sosialt problem, og dens utfoldelse økte i lag med spredningen av kjønns sykdommer.⁵² Mellom 1840 og 1888 var prostitusjon underlagt politikontroller og tvungne legekontroller. Formålet med visitasjonen hos legen var å

---

⁴⁸ Ringdal (1997) s. 169-172.

⁴⁹ *ibid* s. 209.

⁵⁰ Høigård/Finstad s. 326.

⁵¹ Mæland (2004) s. 31-32.

⁵² Høigård/Finstad s. 327.

bekjempe kjønnsykdommer og kartlegge de prostituerte. Imidlertid var visitasjonen likefult ett uttrykk for den forargelse den åpenlyse prostitusjonen medførte.⁵³ De prostituerte var underlagt strenge restriksjoner for hvor og når de kunne ferdes i offentligheten.⁵⁴ I Bergen og Kristiania ble bordeller tillat, men under reglementerte former.⁵⁵

Prostitusjon ble forbudt ved innføringen av Kriminalloven 1842 og prostitusjonen skulle utryddes med tvangsmidler.⁵⁶ Kjøp ble imidlertid avkriminalisert, da det var å foretrekke at menn oppsøkte prostituerte fremfor «ærbare» kvinner.⁵⁷

Etter kriminalloven av 1842 var elastisiteten i seksuallovgivningen stor. Eksempelvis var det straffbart for en kvinne å få tre barn med tre forskjellige menn jf. Kriminalloven av 1842 kapittel 18 § 25, da hun hadde utviste en «fordervelig hang til løsagtighed...[og gjort seg] tilgjengelig for enhver, der vil benytte hende». På bakgrunn av en slik oppførsel kunne hun ikke regnes som annet enn en «skjøge».⁵⁸ Videre var det slik at de som drev horehus kunne straffes med straffarbeid, og med dette hadde legislator straffesanksjonert hallikvirksomhet.⁵⁹ I forlengelsen av kriminaliseringen av profitøren, kunne den som gjorde seg skyldig i å forlede eller fremme utukt straffes.⁶⁰

I 1884 ble bordellene offisielt lukket og i 1888 ble den offentlige visitasjonen opphevet.⁶¹ Smittespredning og økende antall prostituerte medførte at abolisjonismen gjorde sitt inntog. Prostituerte ble sett på som dårligere enn sine kunder, som kun mistet kontrollen over «den Naturdrift, der er Menneskets sterkeste».⁶²

Den rettslige reguleringen av prostitusjonen ble på begynnelsen av 1900-tallet videreført ved løsgjengerloven av 1900 og straffeloven av 1902 som avløste kriminalloven av 1842.

Forbudet mot prostitusjon ble ikke videreført i straffeloven.⁶³ Etter løsgjengerloven ble den som henga seg til lediggange eller å drive omkring, konfrontert med krav om å redegjøre for

---

⁵³ «Prostitusjon i Norge – realiteter, politikk og regulering» Ulf Stridbeck, (2005)s.60.

⁵⁴ Ibid s.60.

⁵⁵ Ringdal (1997) s. 319.

⁵⁶ Melvold Prosjekt «Oslo-patriot» hefte 11. Kristiania-prostitusjonen på 1800-tallet.

⁵⁷ «Prostitusjon i Norge – realiteter, politikk og regulering» Ulf Stridbeck, (2005) s. 60.

⁵⁸ Kriminalloven av 1842 i dens Motiver 1835:217 jf Telste, Kari (2008): «Madonna – Hore, En lang historie om jenter, sex og kjørighet».

⁵⁹ Høigård/Finstad s. 332.

⁶⁰ ibid s. 332.

⁶¹ «Prostitusjon i Norge – realiteter, politikk og regulering» Ulf Stridbeck, (2005)s.60.

⁶² Ringdal (1997) s. 320-324.

⁶³ «Prostitusjon i Norge – realiteter, politikk og regulering» Ulf Stridbeck, (2005)s.60.

sine inntektskilder.⁶⁴ Løsgjengerloven hjemlet ikke i seg selv en innbringelse av den prostituerte for prostitusjon, da hverken den eller annen lovgivning kriminaliserte salg av seksuelle tjenester. Imidlertid kunne den prostituerte etter straffeloven § 378 første ledd straffes, dersom vedkomne «utvetydig opfordrer eller indbyder til Utugt» på offentlig sted.⁶⁵ Politiet var imidlertid ikke fornøyd med løsgjengerloven, og mente at den ikke var effektiv mot prostitusjon og at den var tung å håndheve.⁶⁶

Under annen verdenskrig ble den halvorganiserte sexindustrien kontrollert av tyskerne. De få som ikke opererte i okkupasjonsmaktens bordeller, skulle etter tysk lov merkes med svart stjerne eller i ytterste konsekvens sendes til konsentrasjonsleir.⁶⁷

Ved lovendringen 15. februar 1963 gjennomgikk sedelighetskapitlet en omfattende endring. En mer liberal holdning til sedelighetsforbrytelser og en rettspraksis som etterspurte lavere strafferammer overtok. Unntaket var endringen i §206 tredje ledd hvor det forhold at en mann lot seg underholde av en kvinne som drev utukt ble kriminalisert.⁶⁸ Politisk sett ble prostitusjon sett på som et sosialt problem som skulle møtes med sosiale tiltak.⁶⁹

Fra 1980-tallet er det skjedd en omfattende nykriminalisering og oppkriminalisering når det gjelder sedelighetsforbrytelser.⁷⁰ Prostitusjon ble ansett å være seksualisert vold, der mennene hadde makten og kvinnene var drevet av materiell og sosial nød.⁷¹ Prostitusjonsarenaen var i hovedsak knyttet til gatearenaen og de prostituerte var i hovedsak norske rusavhengige kvinner med tung sosial bakgrunn. Forskning tilsier at kjøperen av seksuelle tjenester er vanlige menn godt integrert i samfunnslivet, og at de kjøper seksuelle tjenester leilighetsvis.⁷² Sosiale tiltak var etablert.⁷³ Politiet i Oslo opprettet en egen prostitusjons- og hallikgruppe.⁷⁴

---

⁶⁴ Høigård/Finstad s. 331.

⁶⁵ Rt. 1911 s.819.

⁶⁶ Høigård/Finstad s. 331.

⁶⁷ Ibid s. 297-398.

⁶⁸ «Prostitusjon i Norge – realiteter, politikk og regulering» Ulf Stridbeck, (2005)s.60.

⁶⁹ Jessen (2010): «Er det mulig å gi kvinner i prostitusjon en fordomsfri behandling?».

⁷⁰ NOU 2002:4 pkt. 3.4.3.

⁷¹ (Jessen, Liv(2010): «Er det mulig å gi kvinner i prostitusjon en fordomsfri behandling?»).

⁷² Høigård/Finstad, s. 65.

⁷³ Pro Senterets Årsrapport 2011: Liv Jessen og Arne Randers-Pehrson «økt rettsliggjøring – mer disiplinering».

⁷⁴ Ibid.

Ulovlig migrasjon av prostituerte øker mengden av illegale forhold i prostitusjonsnæringen. Det etableres illegale massasjeinstitutter og bordeller.⁷⁵

I 1990 er sexindustrien bedre organisert, samt fremveksten av fagforeninger og statlig støttede selvhjelpsgrupper. Fagforeningene formante avkriminalisering av yrket, rettsbeskyttelse og ytringsfrihet.⁷⁶

Ved lov 7.april 1995 nr. 15 ble det i hallikparagrafen §206 inntatt en ny bestemmelse om at den som «leier ut lokaler selv om vedkomne forstår at lokalene brukes til ervervsmessig utukt eller utviser grov uaktsomhet i så måte», kan straffes med bøter eller fengsel i 5 år.⁷⁷

Justisdepartementet nedsatte i 1995 et utvalg som gjennomgikk og la frem forslag for endringer i straffelovens regler om forbrytelser og forseelser mot sedeligheten. Utvalget uttalte under drøftelsen av en ny hallikparagraf at de anser det som «kriminalpolitisk uaktuelt å kriminalisere prostitusjon som sådan. Et forbud vil bryte med norsk rettstradisjon på dette området. Straff rettet mot de prostituerte kan virke inhumant og særlig ramme de svakest stilte».⁷⁸

Prostitusjonsbestemmelsen i § 202 ble utvidet til å omfatte det å tilby, formidle eller etterspørre prostitusjon i offentlig kunngjøring, ved lov av 11. august 2000 nr. 76. Samtidig ble det foretatt en nykriminalisering, der den som har seksuell omgang eller handling med noen under 18 år mot vederlag straffes etter strl. § 203.⁷⁹ Bakgrunnen for kriminaliseringen var hensynet til en nordisk rettsenhet, da Sverige, Danmark og Finland hadde innført forbud mot kjøp av seksuelle tjenester fra unge under 18 år. Videre ville kriminaliseringen være i tråd med FNs konvensjon om barns rettigheter 20. november 1989 art. 34 og ILO konvensjonen 17. juni 1999 nr. 182 art. 3 bokstav b.⁸⁰

I 2002 vedtok Regjeringen å innføre etiske retningslinjer for statstjenestemenn mot kjøp og aksept av seksuelle tjenester. Retningslinjene ble innført da det var ønskelig at de statlige

---

⁷⁵ Ringdal, Nils Johan: Verdens Vanskeligste Yrke, Oslo 1997: S.468/Pro Senterets Årsrapport 2011: Liv Jessen og Arne Randers-Pehrson «økt rettsliggjøring – mer disiplinering».

⁷⁶ Ringdal, Nils Johan: Verdens Vanskeligste Yrke, Oslo 1997: s.453-478.

⁷⁷ NOU 2002:4 pkt 3.4.3.

⁷⁸ NOU 1997:23 pkt. 4.7.3.

⁷⁹ NOU 2002:4 pkt 3.4.3.

⁸⁰ ibid pkt. 10.2.4.

ansatte skulle gå foran som et godt eksempel og for å forebygge at mennesker krenkes som ofre for menneskehandel til seksuelle formål.⁸¹

27. juni 2003 ratifiserte Norge De forente nasjoners konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, omtalt som Palermoprotokollen.⁸² Statene pålegges av protokollen å legge til rette for, sikre og vurdere lovtiltak eller andre tiltak som skal motvirke etterspørselen som fremmer alle former for utnyttning av mennesker, spesielt den som er rettet mot kvinner og barn som bidrar til menneskehandel.⁸³

Stortinget vedtok strl. § 224 ved lov av 4. juli 2003 nr. 78 som gikk lenger enn hva Palermoprotokollen omfattet og rammet ikke bare den aktiviteten som er av grenseoverskridende karakter og er organisert, men retter seg også mot de som står for utnyttelsen til «prostitusjon».⁸⁴

Etter straffeloven § 224 første ledd bokstav a straffes «Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til...prostitusjon eller andre seksuelle formål» til fengsel.

I 2004 etablerte de første afrikanske prostituerte seg på det norske markedet. Det var bred politisk enighet om at det var tale om ofre for menneskehandel og at ofrene måtte møtes med sympati og lovnader.⁸⁵

I 2007 igangsatte politiet i Oslo «operasjon Husløs», der de oppsøkte utleier ved mistanke om prostitusjon, og forespeiler en anmeldelse for hallikvirksomhet dersom leieforholdet eller prostitusjonen bringes til opphør. Operasjonen antas å ha like stor effekt på prostitusjonsmarkedet som strl. § 202a.⁸⁶

Straffeloven § 202a som kriminaliserte kjøp av seksuelle tjenester ble tilføyd ved lov 12. desember 2008 nr. 104 og trådte i kraft 1. januar 2009, og bestemmelsens formål er beskytte

---

⁸¹ PM 2002-28.

⁸² St.prp. nr. 58 (2002-2003).

⁸³ Ot.prp. nr. 48 (2008-2009) pkt. 4.

⁸⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 56.

⁸⁵ Pro Senterets Årsrapport 2011: Liv Jessen og Arne Randers-Pehrson «økt rettsliggjøring – mer disiplinering».

⁸⁶ Fafo-rapport 2013:29 «Anette Brunovskis – Erfaringer i fem prostitusjonstiltak...» s. 7.

ofre for menneskehandel som selger seksuelle tjenester ved å svekke rekrutteringen av nye kunder, hindre at prostitusjonsmarkedet øker og bidra til en holdningsendring.⁸⁷

En stor andel av den synlige prostitusjonen forsvant umiddelbart etter kriminaliseringen. Imidlertid antas antall annonser på innemarkedet å være upåvirket av kriminaliseringen. De prostituerte er i hovedsak fra Nigeria, Balkan og Russland hvilket oppholder seg i Norge i korte perioder.⁸⁸Prostitusjonsmarkedet er blitt mer mobilt og annonsering skjer på internett.⁸⁹Prostitusjonsmarkedet er påvirket av bankkrisen, økonomisk nedgang i Europa og internasjonal lovgivning.⁹⁰

Norge har gått fra å se prostitusjon som noe som må imøtekommes med sosiale tiltak, til å anse problemet løst ved legislative tiltak.⁹¹ Politiets rolle som en følge av den økte rettsliggjøringen har medført et svekket tillitsforhold mellom de prostituerte og politiet.⁹²

3.2 Kriminaliseringen av kjøp av seksuell omgang eller handling

Spørsmålet om å kriminalisere den som kjøper seksuell handling eller omgang mot vederlag har vært vurdert flere ganger de siste 30 årene.

Justisdepartementet vurderte kriminalisering i 1982-1983 og i 1986-87. Begge ganger kom Justisdepartementet til at de ikke ønsket å kriminalisere. Begge ganger ble håndhevingsproblemet og frykten for at de prostituerte gikk «under jorda» fremhevet. Bakgrunnen for at kriminaliseringen ble revurdert allerede i 1986-87 var faren for spredning av HIV/AIDS gjennom prostitusjon. Departementet kom til at en kriminalisering ikke ville ha noen effekt for en eventuell spredning av viruset grunnet håndhevelsesproblemer.⁹³

I 2000 revurderes om salg av seksuelle tjenester bør være straffbart. Departementet hevdet at prostitusjon er et samfunnsmessig onde som må begrenses i størst mulig grad, men at straffelovgivningen bør rette seg mot de som står bak og utnytter og profeterer på andres

---

⁸⁷ Ot.prp.nr 48 (2007-2008) s. 8-9.

⁸⁸ Fafo-rapport 2013:29 «Anette Brunovskis – Erfaringer i fem prostitusjonstiltak...» s. 7.

⁸⁹ Pro Senterets Årsrapport 2011: Liv Jessen og Arne Randers-Pehrson «økt rettsliggjøring – mer disiplinering».

⁹⁰ Fafo-rapport 2013:29 «Anette Brunovskis – Erfaringer i fem prostitusjonstiltak...» s. 7.

⁹¹ Jessen, Liv(2010): «Er det mulig å gi kvinner i prostitusjon en fordomsfri behandling?».

⁹² Pro Senterets Årsrapport 2011: Liv Jessen og Arne Randers-Pehrson «økt rettsliggjøring – mer disiplinering». jf. Ulla Bjørndahl, Oslo 2012, «Farlige forbindelser», s. 39.

⁹³ Ot.prp. nr.28 (1999-2000) pkt 10.2.4.

prostituasjon. De prostituerte omtales som en svak gruppe som ikke bør imøtekommes med straff, men heller tilbys en hjelpende hånd ut av prostitusjonen. Et forbud mot prostitusjon vil videre stride mot norsk og nordisk rettstradisjon.⁹⁴

Departementet foreslo ikke et generelt forbud mot kjøp av kriminelle tjenester. Departementet fremhever håndhevelsesproblemer knyttet til et eventuelt forbud. Det fryktes at et straffebud som ikke kan håndheves effektivt, ville svekke den generelle respekten for lov og rett. Videre problematiseres at de prostituerte vil gå i det skjulte, og at de prostituerte med store pengebehov kan tvinges til å begå andre kriminelle handlinger for å dekke inn pengebehovet sitt. Hensynet til nordisk rettsenhet fremheves, der kun Sverige har kriminalisert kundene.⁹⁵

Ved lov 11. august 2000 nr. 76, ble det innført et forbud mot å kjøpe sex av mindreårige. Forbudet ble innført for å imøtekomme FNs konvensjon om barns rettigheter 20. november 1989 art. 34 og ILO konvensjonen 17. juni 1999 nr. 182 art. 3 bokstav b. I preposisjonen uttales at man ville vurdere spørsmålet om en generell kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester på nytt etter to år.⁹⁶ Justisdepartementet nedsatte i 2003 en arbeidsgruppe som skulle innhente erfaringer fra Sverige og Nederland vedrørende kjøp av seksuelle handlinger. Rapport «Sexkjøp i Sverige og Nederland – reguleringer og erfaringer» forelå 8. oktober 2004.⁹⁷ Rapporten ga uttrykk for momenter for og mot kriminalisering, uten selv å produsere noen anbefaling.

Som en konsekvens av at de tre regjeringspartiene våren 2007 gikk inn for å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester fra personer over 18 år, ble det besluttet å sende på høring et forslag om kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester.⁹⁸

Straffeloven § 202a som kriminaliserte kjøp av seksuelle tjenester ble tilføyd ved lov 12. desember 2008 nr. 104 og trådte i kraft 1. januar 2009, og bestemmelsens formål er å beskytte ofre for menneskehandel som selger seksuelle tjenester ved å svekke rekrutteringen av nye kunder, hindre at prostitusjonsmarkedet øker og bidra til en holdningsendring.⁹⁹

---

⁹⁴ Ibid pkt. 10.1.4.

⁹⁵ Ibid pkt 10.2.4.

⁹⁶ Ibid s 84.

⁹⁷ Ot. Prp. Nr. 48 (2007-2008) pkt. 2.1.

⁹⁸ Ibid) pkt. 2.1.

⁹⁹ Ibid s. 8-9.

3.3 Er kjøp av seksuell omgang eller handling straffverdig?

Kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester treffer midt i skjæringspunktet mellom straff og moral.¹⁰⁰ Straffelovkommisjonen uttaler at lovgivning er en politisk prosess, og at grensene mellom det straffefrie og det straffbare er et resultat av en politisk vurdering. Imidlertid kan ikke straffbarhetskriterium oppstilles på objektivt grunnlag, da de avhenger av verdisyn som i stor grad skifter med tid og sted.¹⁰¹ Hvilket kom sterkt til uttrykk under avhandlingens historiekapittel.

Forarbeidene til straffeloven § 202a viser at kriminalisering foreslås uten høringsinstansenes syn, hensett til at spørsmålet om kriminalisering har vært utredet flere ganger tidligere.¹⁰²

Det synes å være en mangel ved forarbeidene til strl. § 202a, at departementet legger til grunn at det ikke var nødvendig med en uttalelse vedrørende kriminalisering fordi det hadde vært utredet tidligere.

Riksadvokaten henviser nærmest implisitt til Straffelovkommisjonen der han i forarbeidene «konstaterer at departementet ikke ber om høringsinstansenes syn på det vanskelige og prinsipielt viktige spørsmålet om kjøp av seksuelle tjenester bør kriminaliseres. Det kan for så vidt forstås siden beslutningen allerede er truffet etter en rent (parti)politisk prosess. Men etter riksadvokatens syn er det ikke heldig at nykriminalisering vedtas uten en grundig høring hvor også faginstansene gis anledning til å uttale seg. Viktige hensyn kan på denne måten oversees, eller tillegges liten vekt.»¹⁰³

Som en konsekvens av Straffelovkommisjonens uttalelser samt Riksadvokatens etterspørsel etter uttalelser fra faginstansene, skal avhandlingen nå vurdere hvorvidt kjøp av seksuelle tjenester bør bekjempes med statens mest repressive virkemiddel, straff, i lys skadefølgeprinsippet.¹⁰⁴

I forarbeidene til straffeloven 2005 uttaler departementet at «Skadefølgeprinsippet bør være utgangspunkt og grunnvilkår for kriminalisering: Atferd bør bare gjøres straffbar dersom den

---

¹⁰⁰ Sexkjøp i Sverige og Nederland, 2004, pkt. 6.1.

¹⁰¹ NOU 1983:57 s. 51.

¹⁰² Innst. O. nr. 3 (2008-2009) pkt. 1.2.1.

¹⁰³ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 6.

¹⁰⁴ NOU 1895:19 s. 28-30 jf NOU 2002:4 s 79-81.

fører til skade eller fare for skade på interesser som bør vernes av samfunnet. I tillegg må to andre kriterier vurderes for at loven skal sette straff for en bestemt atferd: (1) Straff bør bare brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige. (2) Straff bør bare brukes dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene». ¹⁰⁵

Med den måten skadefølgeprinsippet utlegges på forstås utgangspunktet for kriminaliseringsspørsmålet å være hvorvidt adferden medfører skade eller fare for skade på interesser samfunnet ønsker å verne. Forutsatt at skaden er skadelig, bør det ikke finnes alternativer til straffereaksjonen eller alternativet må være kvalifisert utilstrekkelig. Dersom de to overnevnte vilkår er innfridd, må avslutningsvis hensiktsmessigheten av straffesanksjon vurderes, der nyttevirkningene må være klart større enn skadevirkningene.

3.3.1 2.Skadefølgeprinsippet som grunnvilkår for kriminalisering

Departementet beskriver kjernen i skadefølgeprinsippet som at «bruken av straff må være rasjonell og human. Individene bør i størst mulig grad kunne handle fritt, og straff bør bare brukes når tungtveiende hensyn taler for det....Fordelene vil i utgangspunktet bare kunne være store nok dersom handlingene som man ønsker å hindre, kan medføre skade eller fare for skade på interesser som har et rettmessig krav på vern. Til slike interesser regnes særlig individers fysiske og psykiske integritet, økonomiske verdier og samfunnsinteresser». ¹⁰⁶

2.1 Det overordnede spørsmålet blir om kjøp av seksuelle tjenester medfører skade eller fare for skade på interesser som har et rettmessig krav på vern.

Først vurderes hvorvidt kjøp av «seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag» jf. strl. § 202a skader individers fysiske integritet.

Kvinnegruppa Ottar har uttalt at de i likhet med FN mener prostitusjon er «seksualisert vold», og at skadevirkningene av slike seksuelle overgrep er veldokumenterte. Forstås prostitusjon i en slik relasjon vil kjøp av seksuelle tjenester i vid forstand medføre skader på den «Fysiske integritet». ¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 88.

¹⁰⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 89.

¹⁰⁷ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 6.

Imidlertid regulerer straffeloven § 202a i utgangspunktet frivillige seksuelle handlinger. Seksuelle omgang eller handling mellom personer over 16 år jf. strl. § 196 er etter norsk lov ikke straffebelagt. Seksuell «omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag» har etter dette ikke større skadepotensiale enn de øvrige straffefrie seksuelle handlingene.

Spørsmålet blir videre om kjøp av «seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag» jf. strl. § 202a skader individers psykiske integritet.

De sosiale tiltakene rapporterer om at nesten alle norske gateprostituerte lider under dårlig psykisk og fysisk helse i en hverdag preget av rusavhengighet.¹⁰⁸ I Den svenske studien, SOU:15 fremkommer at prostitusjonen bidrar til å øke skadene av de tidligere traumatiske problemene og er med på å øke følelsen av selvforakt og manglende selvfølelse. De prostituerte føler seg lite verdt, stigmatisert og merket av den aktiviteten de inngår i. Den svenske studien underbygges av norsk prostitusjonsforskning fra 1980-tallet som beskriver at selvrespekten og selvbildet til den prostituerte får sterk medfart.¹⁰⁹

Det nasjonale statsadvokatebetet peker i forarbeidene til strl. § 202a på at «de fleste som selger seksuelle tjenester vil være i en sårbar situasjon ved at virksomheten jevnt over vil bli sett på som sosialt uakseptabel».¹¹⁰ Det å bli sett på som sosialt uakseptabel, er utvilsomt med på å svekke vedkomnes psykiske integritet.

En nederlandsk undersøkelse viser videre at kvinner i prostitusjon i større grad enn et representativt utvalg fra den øvrige befolkningen, har hyppigere søvnproblemer, nervøse plager, angst, depresjon og manglende selvfølelse.¹¹¹ Imidlertid kan også en del av disse skadene relateres til rusmisbruk og rusavhengighet. Rusrelaterte skader kan være direkte og resulterer i avhengighet, ramme den psykiske helse og gi problemer i det sosiale liv.¹¹²

Hvorvidt helseproblemer tilskrives prostitusjon eller rusmisbruk er ikke entydig, og kan således ikke sammenfattes konkludent. Imidlertid kan det hevdes at verken kjøp av «seksuell

---

¹⁰⁸ Pro Senterets årsrapport 2009 s. 111.

¹⁰⁹ Høigård/Finstad, (1986) s. 342.

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s 12.

¹¹¹ Sexkjøp i Sverige og Nederland, 2004 s 103.

¹¹² NOU 2003:4 s. 32.

omgang eller handling» eller rusmisbruk er helsefremmende, og derav kan tas til inntekt for å ha et skadepotensial for den som har tilknytning til den ene eller begge aspekter.¹¹³

Konklusjonen blir at kjøp av «seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag» jf. strl. § 202a skader individers skader den psykiske integritet.

En prostitusjonshandling foretatt under tvang rubriseres etter andre bestemmelser i straffeloven. Eksempelvis kan nevnes straffeloven § 224 der den «som ved vold, trusler misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til prostitusjon eller andre seksuelle formål...straffes for menneskehandel». Etter straffeloven § 202 straffes den som fremmer andres prostitusjon. Skadefølgeprinsippet må avgrenses mot adferd som allerede er straffesanksjonert, hvilket taler mot at frivillighetsaspektet er relevant i forhold til kriminaliseringsspørsmålet etter strl. § 202a.

Spørsmålet blir nå om kjøp av «seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag» jf. strl. § 202a medfører skade eller fare for skade på samfunnsinteresser.

Rundt prostitusjon danner det seg ofte et kriminelt miljø.¹¹⁴ I forarbeidene fremheves at selgersiden av prostitusjonsnæringen omtales som et manøverområde for organisert grenseoverskridende kriminalitet, der vold menneskehandel og direkte slavearbeid mot den svake part er tilstede. De prostituerte blir av de sosiale tiltakene omtalt som voldsutsatte og at næringen utgjør en helserisiko.¹¹⁵ Videre poengteres at gatemarkedet i Oslo domineres av utenlandske prostituerte hvor halliker er på- selgersiden og i tilknytning til andre kriminelle arenaer.¹¹⁶ Det er ikke tvilsomt at kjøp av seksuelle tjenester som stimulanse av prostitusjonsmarkedet, medfører skade i form av økt belastning på samfunnet. Prostitusjonsnæringen medfører økt behov for håndhevende organer samt økt bemanning i helsesektoren for behandling av helsemessige og rusrelaterte skader.

Det fremkommer at et flertall i Straffelovkommisjonen trekker skadefølgeprinsippet så lang at de går inn for å avkriminalisere narkotikamisbruk. Imidlertid strander avkriminaliseringstilbøyeligheten ved avkriminaliseringseffekten, der den kan gi uheldige signaler om narkotikabruk legitimeres. Misbruk av narkotika medfører også betydelige

---

¹¹³ Utekontakten i Bergen 02/10 s. 17-18/ Sexkjøp i Sverige og Nederland, 2004 s 102.

¹¹⁴ Johs. Andenæs And. Spesiell strafferett, s. 173.

¹¹⁵ Ot. Prp. Nr. 48 (2007-2008) s. 5.

¹¹⁶ Ibid s. 6.

psykiske skader og belastninger for misbrukerens nære pårørende, hvilket innebærer en indirekte skadevirkning. Departementet fremhever videre skadevirkningene narkotika påfører samfunnet og mener at narkotika skal forbli kriminalisert også av hensyn til straffens preventive virkning.¹¹⁷ Som beskrevet ovenfor i er det tette bånd mellom rusavhengighet og prostitusjon. En kumulasjonseffekt kan tale for kriminalisering, der de samme nære pårørende er rammet av et rusmisbruk, enten misbrukeren finansierer misbruket sitt ved eksempelvis vinningskriminalitet eller prostitusjon.

Prostitusjon regnes som et samfunnsmessig onde.¹¹⁸ Den som kjøper seksuelle tjenester stimulerer således en næring som samfunnet misbilliger. Et særskilt moment ved kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester er hvorvidt straff kan brukes til vern av moralske verdier.¹¹⁹

Dersom man ser samfunnet som å hvile på en felles moralsk konsensus, vil en trussel mot moralen i et vidt perspektiv også true samfunnet. Straff i et slikt perspektiv kan anvendes for å beskytte samfunnet mot skaden som oppstår ved den moralsvekkende adferden.¹²⁰

Straffelovkommisjonen uttaler at «Et visst fellesskap i verdi- og moralsyn er nødvendig for at et samfunn skal kunne fungere uten for store konflikter. Moralnormer som omhandler liv, legeme, frihet og eiendom, er trolig av slik fundamental betydning. Det kan imidlertid reises en rekke innvendinger mot det synet at straffeloven bør verne om samfunnets felles moral også når en handling ikke har andre skadevirkninger enn en oppløsning av samfunnsmoralen».¹²¹ Kommisjonens uttalelser tas til inntekt for at straff ikke bør brukes, der kun moralske normer er krenket ved handlingen.

Departementet regner moralske normer for å være «regler som ikke kan håndheves av rettsapparatet».¹²² Moralske normer forstås i denne sammenhengen som normer som er gjenstand for uformelle sanksjoner fra samfunnets eller den enkeltes side, i motsetning til normer som håndheves av politi og påtalemyndighet.

---

¹¹⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 91.

¹¹⁸ Johs. Andenæs, «Spesiell strafferett» s. 173.

¹¹⁹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 89-90.

¹²⁰ NOU 2002:4 s. 80.

¹²¹ NOU 2002:4 s. 80.

¹²² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 89.

Straffelovkommisjonen har utvist tilbakeholdenhet med å se på moralkrenkelser som skade. Dette er synbart ved enkelte av kommisjonens forslag om avkriminalisering. Et eksempel på handlinger som kan krenke moralnormene, men som i henhold til skadefølgeprinsippet ikke etter kommisjonens ståsted bør bekjempes med straff, er prostitusjonsvirksomhet som bare involverer voksne mennesker.¹²³

Straffekommisjonen viser til at en tilsvarende begrunnelse ligger til grunn for opphevelse av løsgjengerloven. Kommisjonen viser til at alminnelig tigging ikke bør kvalifisere til bruk av straff selv om det kan vekke ubehag hos de forbipasserende.¹²⁴ Straffekommisjonen kommer her til den samme betrakningen som ble utledet avhandlingens spørsmål om straffeloven § 202a kunne oppfattes som klassejus.

Kjøp av seksuell omgang eller handling har en sterk kontaktflate mot den alminnelige samfunnsmoral, men har også andre skadevirkninger utover å være et angrep på samfunnsmoralen. Kumulert sett innebærer dette at kjøp av seksuell omgang og handling omfattes av skadefølgeprinsippet hvor det foreligger skade eller fare for skade på interesser som individers fysiske og psykiske integritet, økonomiske verdier og samfunnsinteresser, hvilket utvetydig har rettmessig krav på vern.

Til tross for at kjøp av «seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag» jf. strl. § 202a skader individers medfører skade eller fare for skade på interesser som har rettmessig krav på vern, «legger [straffelovkommisjonen] til grunn at kriminalisering ikke bør skje dersom bruk av straff er uberettiget».¹²⁵ Med uberettiget forstås at straff bare bør brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige.¹²⁶

2.2 Kan skadefølgen ikke motarbeides ved alternative reaksjonsformer til straff?

Vurderingen blir nå om kjøp av seksuell omgang eller handling kan motvirkes på andre måter enn ved straffesanksjon.

---

¹²³ Ibid s. 84.

¹²⁴ Ibid s. 84.

¹²⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s83.

¹²⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 88.

Tidvis har politiet med stor aktivitet håndhevet lovhjemler som omhandler forstyrrelser av ro og orden i tillegg til utilbørlig atferd i det offentlige rom.¹²⁷ Dette er håndhevelse som har potensiale til å ramme stedet for den seksuelle omgangen eller handlingen, måten den blir annonsert og videre dersom utøvelsen er til forstyrrelser for person eller offentlighet.

I tillegg straffes som overnevnt hallikvirksomhet etter strl. § 202 og menneskehandel til prostitusjonsformål etter strl. § 224. Den øvrige strafferettslige kontrollen på prostitusjonsfeltet, taler for at en kundekriminalisering ikke er nødvendig ut fra et håndhevelsesperspektiv.

Det finnes sosiale tiltak, innrettet på å hjelpe de som kjøper seksuell omgang og handling. I Sverige har KAST-gruppen siden januar 2006 veiledet aktive kunder, drevet forebyggende arbeid og gitt ut informasjon omkring kjønnshandelen. Tjenesten viser at også andre virkemidler enn straff kan redusere omfanget av prostitusjon ved å redusere etterspørselen.¹²⁸

Konklusjonen er at det foreligger alternative lovhjemler, samt sosiale tiltak som har en preventiv så vel som reaktiv effekt på den som kjøper seksuell omgang eller handling.

Straffelovkommisjonen uttaler videre at straff bør bare brukes dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene.¹²⁹ Hensiktsmessigheten blir her vurdert subsidiært.

2.3 Er nyttevirkningene av straffen klart større enn skadevirkningene?

Straffelovkommisjonen uttaler at vilkåret om hensiktsmessighet gjør at hensynene som taler mot bruk av straff, må trekkes inn i vurderingen.¹³⁰ Kommisjonen trekker frem at den belastningen straffen medfører for domfelte skal vektlegges. Det er hevet over enhver rimelig tvil at en domfellelse etter strl. § 202a vil medføre stor sosial misbilligelse for den dømte. Hensynet til straffens sosiale nedslagsfelt taler sterkt mot hensiktsmessighet.

Videre er ressurs hensyn, et av vilkårene som må vurderes, der ressursknapphet avskjærer oppfølging i praksis.¹³¹ Forarbeidene til strl. § 202a taler om at straffebestemmelsen medfører en ressurskrevende håndhevelse. Der en effektiv håndhevelse sikres ved at politi- og

---

¹²⁷ Ulla Bjørndahl, Oslo 212, «Farlige forbindelser» s. 38.

¹²⁸ <http://www.malmo.se/4.7bd3b0ce121a02245198000503.html>.

¹²⁹ Ot. Prp. Nr. 90 (2003-2004) s. 88.

¹³⁰ Ibid s. 93.

¹³¹ Ibid s. 93.

påtalemyndighet aktivt forfølger overtredelser av straffebudet.¹³²Som vist i avhandlingens kapittel om håndhevelse, er denne svært varierende mellom de forskjellige politidistriktene og således ikke ensartet. Dette taler sterkt mot en kriminalisering.

Etter en samlet vurdering er straff etter skadefølgeprinsippet verken nødvendig eller hensiktsmessig.

Imidlertid ble straffeloven § 202a vedtatt og trådte i kraft 1.1. 2009. Et sentralt spørsmål ved kriminaliseringsspørsmålet er om en handling allerede er straffbar.¹³³

3. Avkriminalisering fremfor nykriminalisering?

Kommisjonen taler i retning av at det skal mer til for å nykriminalisere en handling, enn å avkriminalisere en handling. Lovgiver må være «på vakt mot unødige nykriminaliseringer dersom området for det straffbare skal holdes på et rimelig nivå».¹³⁴

De rettspolitiske vurderingene i Erling Johannsen Husabøs utredning tillegges at «Det er også ein fare for at ein «inflasjon» i straffelagte handlingar, vil kunna svekkja kvart enkelt straffe bod sin moraldannande funksjon».¹³⁵

Straffelovkommisjonens uttalelser kumulert med vurderinger foretatt av Husabø sin utredning, taler for at ressursene for vurderinger av straffbare handlinger bør settes inn på de felt som allerede er under strafferettens reguleringer, fremfor å vurdere nye områder for kriminalisering. Dette taler kun i retning av at det blir ansett for å være innenfor en fornuftig ressursbruk å revurdere om kjøp av seksuelle tjenester bør forbli straffbart.

Som overnevnt er den rettsbeskyttende interesse som straffeloven § 202a retter seg mot, i stor grad allerede beskyttet ved straffeloven §§ 202 og 224. Dette taler for at en revurdering av kriminaliseringen av kjøp av seksuelle tjenester er å foretrekke ressursmessig.

Departementet sier seg enig med Straffelovkommisjonen om at prinsippene for kriminalisering gjør seg sterkest gjeldende ved nykriminalisering, men fremhever signaleffekten en avkriminalisering medfører. En avkriminalisering kan oppfattes som et signal fra samfunnet om at handlingen ikke lenger medfører skade eller er farlig.

---

¹³² Innst. O. nr. 3 (2008-2009) pkt.1.6.

¹³³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 88.

¹³⁴ ibid s. 89.

¹³⁵ NOU 2002:4 s. 93.

Departementet mener videre at dette er riktig der samfunnsutviklingen har løpt fra straffebudet i den tiden det har vært straffesanksjonert.¹³⁶

Det samme vil ikke være tilfellet der man kommer til at en avkriminalisering er riktig, fordi straff ikke viser seg å være korrekt reaksjon.¹³⁷ I forhold til kriminaliseringen av kjøp av seksuelle tjenester synes departementets sistnevnte slutning å være treffende. Dette taler for at til tross for at prinsippene utlagt av Straffekommisjonen taler for at en straffesanksjonering ved kjøp av seksuelle tjenester ikke er den rette reaksjon, vil en avkriminalisering sende svært uheldige signaler til befolkningen så vel som aktuelle kriminelle aktører på prostitusjonsområdet.

Et flertall i Straffelovkommisjonen gikk inn for en avkriminalisering av narkotikamisbruk. Imidlertid fant de at en avkriminalisering kan gi et svært uheldig signal om at narkotikamisbruk legitimeres.¹³⁸ Dette viser at prinsippene for bruk av straff kan få en redusert styrke der signaleffekten kommer i betraktning.

Overført til de politiske partiers tanke om å avkriminalisere kjøp av seksuelle tjenester kan realiteten bli at befolkningen oppfatter at kjøp av seksuelle tjenester er legitimert i Norge. I forarbeidene til straffeloven § 202a fremhever Trøndelag statsadvokatembeter at en har «erfaring for at Norge betraktes som et attraktivt land for menneskehandel. En bakmann uttalte i retten at han hadde undersøkt med flere land for å etablere sin virksomhet, men Norge fremsto som mest attraktivt på grunn av de høye prisene på seksuelle tjenester og at det var lite oppmerksomhet fra de Norske myndighetene.»¹³⁹

Signaleffekten av en avkriminalisering vil være svært uheldig der en stadig større del av Europa har kriminalisert kjøp av seksuelle tjenester.¹⁴⁰¹⁴¹

---

¹³⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 89.

¹³⁷ Ibid s. 89.

¹³⁸ Ot.prp. nr.90 (2003-2004) s. 91.

¹³⁹ ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 5.

¹⁴⁰ <http://www.nrk.no/verden/forbyr-sexkjop-i-frankrike-1.11397257>.

¹⁴¹ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/prostitusjon/sexkjoe-forbud-som-europa-vil-laere-av/a/504897/>.

4 Politiets håndheving av de prostituerte

Prostitusjonshandlingen ikke er straffbar i Norge i dag, likevel intervensjoner politiet og de prostituerte på flere områder rettslig sett. Straffeloven § 202a kom i en tid med store omveltninger i norsk prostitusjonspolitik. Prostitusjonen gikk mer fra å være et sosialt problem, til å bli ett lovregulert problem.¹⁴² For å kunne vurdere strl. § 202a, må den øvrige håndhevelse sees i sammenheng. I det følgende vurderes først politiets håndhevelse, før det avslutningsvis vurderes hvorvidt straffeloven § 202a har hatt noen effekt.

4.1 Økt rettsliggjøring

Etter at straffeloven § 202a trådte i kraft, foreligger konsensus mellom politiet og de sosiale hjelpetiltakene som arbeider med prostitusjon, at prostitusjonsmarkedet preges av den økte rettsliggjøringen. I tillegg til kundekriminaliseringen har politiet også et økt fokus på bruk av andre lovhjemler overfor prostitusjonsmarkedet. Tidvis har politiet med stor aktivitet håndhevet lovhjemler som omhandler forstyrrelser av ro og orden i tillegg til utilbørlig atferd i det offentlige rom.¹⁴³

Hovedreglene for politiets oppgaver følger av lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet, heretter omtalt politiloven. En meget viktig del av politiets oppgaver, etterforskingen av straffbare forhold, reguleres likevel ikke av politiloven, men av lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker, straffeprosessloven. I det følgende skal den økte rettsliggjøringen på prostitusjonsfeltet, sees i sammenheng med noen utvalgte bestemmelser håndhevet direkte eller indirekte overfor de prostituerte.

4.1.1 Forstyrrelse av ro og orden

Ved ordensforstyrrelse har politiet hjemmel for ordenshåndheving i generalfullmaksbestemmelsen i politiloven § 7¹⁴⁴. Etter politiloven § 7 første ledd nr.1 kan politiet gripe inn «for å stanse forstyrrelser av den offentlige ro og orden» og etter

---

¹⁴² Fafo-rapport 2013:29, «Erfaringer i fem prostitusjonstiltak gjennom et halvt år», Anette Brunovskis (2013) s. 8

¹⁴³ Ulla Bjørndahl, Oslo 212, «Farlige forbindelser» s. 38

¹⁴⁴ Ot.prp. nr. 22 (1994-95) s. 60-61

bestemmelsens første ledd nr. 3 kan politiet gripe inn «for å avverge eller stanse lovbrudd». Supplerende retningslinjer for inngripen etter bestemmelsen følger av politiinstruksen §§ 8-1 og 8-2.

Formålet med hjemmelen er å stanse utøveren av ordensforstyrrelsen og gjenopprette ordenen på stedet. Påtaleinstruksen § 8-1 første ledd sier at det skal gripes inn mot uanstendig opptreden på offentlig sted. Politiinstruksen § 8-2 annet ledd sier videre at politiet skal gripe inn «mot krenkende adferd i ord eller handling på offentlig sted». Dette tolkes dithen at dersom det er tale om en uanstendig oppførsel på offentlig sted som krenker allmennheten, skal politiet etter en konkret vurdering gripe inn. Politiets ordensgjøremål er som hovedregel rettet mot forhold som utspiller seg på offentlig sted, der allmenheten ferdes.¹⁴⁵ Politiets hjemmel er ikke bundet til det offentlige rom i snever betydning. I Rt. 2011 s. 433 kom Høyesteretts ankeutvalg frem til at politiet hadde hjemmel i politiloven § 7, da de fjernet en person fra en privat leilighet.

Vurderingen av hva som er uanstendig, må være hva gjennomsnittsborgeren oppfatter som uanstendig adferd, hvilket medfører at allmennheten blir forstyrret. Dersom det er tale om en ren ordensforstyrrelse, må oppførselen vurderes i lys av hva allmennheten må kunne forvente i et moderne samfunn. Et moderne samfunn består av mange sosiale og kulturelt forskjellige grupperinger, hvilket innebærer at man må ha et visst rom for forskjellig oppfatning av hva som er akseptabel adferd.

Siden ren ulydighet ikke er straffbar, må den prostituertes ordensforstyrrelse ha direkte innvirkning på allmennheten og oppførselen må være av et visst omfang. Forstyrrelsen trenger ikke være straffbar, men er normalt sett ett lovbrudd. Imidlertid er den sjelden av et slikt omfang av straffeprosessuelle tvangsmidler skal benyttes.¹⁴⁶

Det følger av Rt. 1996 s. 230 at politiet må vurdere om inngrepet er nødvendig og at det er polititjenestemannen på stedet som foretar vurderingen.¹⁴⁷

Etter politiloven § 7 første ledd nr. 3 kan politiet gripe inn «for å avverge eller stanse lovbrudd». Etter ordlyden forutsetter «stansing» at det foreligger en overtredelse, mens «avverging» aktualiseres i fasen umiddelbart før lovbruddet.

---

¹⁴⁵ R. Augland mfl. Politirett, 2.utg, 2011, s. 284

¹⁴⁶ R. Augland mfl. Politirett, 2.utg, 2011, s. 475

¹⁴⁷ *ibid*, s. 475

Dersom lovbruddet som politiet skal gripe inn for å «avverge eller stanse» er en overtredelse av strl. §202a er rettssubjektet ikke lenger den prostituerte, men kunden. Imidlertid vil en inngripen etter politiloven § 7 første ledd nr. 3 jf. strl. § 202a gå utover også den prostituerte, som befinner seg i den kundekriminaliserte situasjonen for å «yte eller avtale vederlag».

I relasjon til straffeloven § 202a uttaler førstvoterende i Rt. 2013 s. 699 at «grensen for straffbart forsøk er overskredet blant annet ved at det avtales seksuell omgang eller handling mot vederlag, jf. Ot.prp.nr.48 (2007-2008) punkt 10.1. Fullbyrdet forbrytelse foreligger i det den seksuelle omgangen eller handlingen påbegynnes. Før dette tidspunktet vil det - med straffriende virkning - kunne skje tilbaketreden fra forsøk, jf. straffeloven § 50».

Etter politiloven § 7 første ledd kan en overtredelse av straffeloven § 202a avverges før avtale om vederlag for «seksuell omgang eller handling» er tilstrekkelig konkretisert. I realiteten vil dette innebære å konfrontere potensielle kunder etter at kontakt med den prostituerte er innledet, men før avtalen er tilstrekkelig konkretisert ihht pris og utførelse av tjenester. Det er tvilsomt at politiet vil benytte seg av denne adgangen av bevis hensyn. En «stansing» er etter dette aktuell «ved at det avtales seksuell omgang eller handling mot vederlag» jf. Rt. 2013 s. 699. Det er etter at avtale om vederlag er inngått og frem til den prostituerte har utført seksuell omgang eller handling, at det blir aktuelt for politiet å «stanse» lovovertrædelsen med hjemmel i politiloven § 7 første ledd nr. 3.

Dersom politiet har hjemmel for inngripen etter politiloven § 7 første ledd nr. 1 og nr. 3 kan politiet etter bestemmelsen annet ledd blant annet «regulere ferdselen, forby opphold i bestemte områder, visitere person eller kjøretøy... avvise, bortvise, fjerne eller anholde personer [og] påby virksomhet stanset eller endret». Oppregningen er ikke uttømmende men må forstås som en katalog over de mest operative tiltakene for politiet som kan iverksettes umiddelbart og varer inntil situasjonen er under kontroll.¹⁴⁸

Til vern av offentlige interesser, har politiet også hjemmel i strl. § 350 til inngripen overfor prostituerte som forstyrrer den alminnelige fred og orden eller den lovlige ferdsel.

Brudd på straffeloven § 350 er å regne for en forseelse mot den alminnelige fred og orden, og etter bestemmelsens første ledd bokstav a kan «[den] som ved slagsmål, støy eller annen

---

¹⁴⁸ ibid s. 483

utilbørlig atferd forstyrrer... den alminnelige fred og orden» straffes med «bøter eller fengsel inntil to måneder».

En alminnelig forståelse av ordlyden tilsier at slagsmålet, støyen eller den utilbørlige adferden må i egenskap forstyrre den alminnelige fred og orden, det er ikke tilstrekkelig at det er nærværende. Bestemmelsen er ikke begrenset til det offentlige rom, såfremt adferden virker forstyrrende på eksempelvis nattesøvnen til beboere på et begrenset privat område.¹⁴⁹

Utilbørlig atferd forstås som en moralsk sterk kritikkverdig handling, men hva som rammes av utilbørlighetsbegrepet beror på en helhetsvurdering.¹⁵⁰ Førstvoterende i Rt. 1985 s. 58 uttalte om begrepet atferd at «uttrykket dekker språklig alle former for utilbørlige handlinger, og jeg finner ikke grunnlag for å tolke det innskrenkende», hvilket viser at begrepet omfatter mange former for moralsk forkastelig adferd.

Politiet har nyttet bestemmelsen overfor prostituerte som har forfulgt kunder, forstyrret nattero med høylytte krangler og bedrevet aggressiv markedsføring overfor forbipasserende.¹⁵¹

I TOSLO-2013-158920 var en kvinne blant flere straffbare forhold, satt under tiltale for brudd på strl. § 350 første ledd. Grunnlaget var at hun ved en anledning hadde kastet flere gjenstander mot de ansatte på butikken Fretex. Hun gikk deretter ut i gaten og hindret trafikken, mens hun ropte blant annet til de forbipasserende 'vil du se fitten min'. Videre stoppet hun et par som gikk med sin handikappede sønn i rullestol, tok tak i rullestolen og ropte at de 'måtte slutte å knulle han i ræven' og videre at det var derfor han satt i rullestol. Kun dager senere okkuperte hun en lekeplass ved å henge sitt våte tøy til tork på alle stativ og konstruksjoner, samt skrek til forbipasserende og skremte bort barn i nærheten. Kvinnen ble domfelt for to overtredelser av strl. § 350 første ledd.

Dersom den prostituerte oppleves å ha en plagsom eller skremmende adferd overfor en person, kan politiet håndheve strl. § 390a. Etter strl. § 390a første ledd rammes den prostituerte dersom den ved «plagsom opptreden eller annen hensynsløs atferd krenker en

---

¹⁴⁹ Rettsdata.no note 2592

¹⁵⁰ Rettsdata.no note 2593

¹⁵¹ www.nettavisen.no/nyheter/3087708.html

annens fred». Dersom adferden skal være «hensynsløs» må den oppleves å være kvalifisert moralsk forkastelig, hvilket innebærer at hverdagslige krenkelser faller utenfor.¹⁵²

Dersom oppførselen oppleves som sjikanerende og utidig, rammes den også dersom den krenker personens krav på fred og ro.¹⁵³ Imidlertid må den plagsomme adferden sees i sammenheng med bestemmelsens forarbeider, som tilsier at hverdagslige krenkelser ikke rammes.

Det følger av strl. § 390a annet ledd «[o]ffentlig påtale finner bare sted når det begjæres av fornærmede og finnes påkrevet av almene hensyn», hvilket innebærer at bestemmelsen fraviker hovedregelen om ubetinget offentlig påtale etter strl. § 77.

Dersom straffbarhetsvilkårene i strl. § 390a er oppfylt kreves en begjæring fra fornærmede «og» allmenne hensyn taler for påtale. Offentlig påtale etter den fornærmedes begjæring tilsier at saken må avvises dersom den fremmes for tiltale uten fornærmedes tilslutning. Ved avgjørelsen av om det foreligger allmenne hensyn skal det ved siden av overtredelsens grovhet og hensynet til den alminnelige lovlydighet, også legges vekt på om fornærmede, skadelidte eller vedkommende offentlige myndighet ønsker påtale.¹⁵⁴ Ved bestemmelsens krav om både påtalebegjæring fra fornærmede og at almene hensyn krever påtale, er adgangen for offentlig tiltale sterkt begrenset.¹⁵⁵

Imidlertid er den påtalemessige begrensingen ikke til hinder for at politiet etter politiloven § 7 første ledd nr. 3 kan politiet gripe inn «for å avverge eller stanse lovbrudd», hvilket gjør bestemmelsen anvendelig overfor de prostituerte dersom vedkomne ved «plagsom opptreden eller annen hensynsløs atferd krenker en annens fred» jf. strl. § 390a.

Etter det straffeprosessuelle spor kan den prostituerte som «treffes på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare virksomhet... pågripes uten hensyn til størrelsen av straffen» jf. straffeprosessloven § 173 første ledd.

Med vilkåret «fersk gjerning» menes at den prostituerte kan pågripes under utførelse av den straffbare handling eller dersom vedkomne oppdages umiddelbart etter forøvelsen. Ved en

---

¹⁵² Ot.prp. nr. 41 (1954) s. 23

¹⁵³ R. Augland mfl. Politirett, 2. utg, 2011, s. 483

¹⁵⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) pkt. 4.1.5.2

¹⁵⁵ Johs. Andenæs, Alminnelig Strafferett, s 537

etterfølgende pågrepelse må det ikke foreligge tvil omkring hvem det er som har utført den straffbare handlingen.¹⁵⁶

Dersom vedkomne er truffet på «fersk gjerning» er det videre et kumulativt vilkår at vedkomne «ikke avstår fra den straffbare virksomhet». En alminnelig forståelse av ordlyden tilsier at det må være tale om en pågående overtredelse. Justisdepartementet har uttalt at hovedsynspunktet må være at en pågrepelse kun er hjemlet inntil det straffbare forhold opphører.¹⁵⁷

Størrelsen på straffen i det krenkede straffedelikt er ikke relevant for pågrepelseshjemmelen i strl. § 173 første ledd.¹⁵⁸

Tilsvarende pågrepelsesadgang som etter første ledd, følger av strpl § 173 andre ledd hvor «mistenkte som ikke vites å ha fast bopel i riket, når det er grunn til å frykte for at han ved flukt til utlandet vil unndra seg forfølgningen eller fullbyrding av straff eller andre

Hjemmelen kan nyttes når det «ikke vites» om den prostituerte har fast bopel i Norge, hvilket må innebære at det er grunn til å anta at vedkomne ikke bor fast på hotell eller i leilighet eller liknende. Begrepet må forstås å ramme omstreifere eller andre som bor i korte tidsrom uten noen fast stedlig tilknytning.¹⁵⁹ Dersom vedkomne ikke har fast bopel «i riket», er det fare for flukten og sanksjonsunndragelsen som hjemler pågrepelsesadgangen. Hjemmelen er aktuell overfor prostituerte, da prostitusjonsmarkedet er dominert av utenlandske aktører fra Nigeria, Balkan og Russland som oppholder seg i Norge i korte perioder.¹⁶⁰

4.2 Økt Utlendingskontroll

Politiets tilstedeværelse og håndhevelse av forskjellige lover har stor påvirkningskraft på prostitusjonsmarkedet. Illustrerende er de mange nigerianske prostituerte som hadde vært borte fra gatemarkedet fra høsten 2011 grunnet politiets målrettede aktiviteter rettet mot denne gruppen. Politiet utførte blant annet dokumentsjekk og adressekontroll med hjemmel i

---

¹⁵⁶ Bjerke mfl., Straffeprosessloven Kommentirutgave, 4. utgave, 2011, Bind 1, s. 639

¹⁵⁷ ibid s. 635

¹⁵⁸ R. Augland mfl. Politirett, 2.utg, 2011, s. 475

¹⁵⁹ Bjerke mfl., Straffeprosessloven Kommentirutgave, 4. utgave, 2011, Bind 1, s. 635

¹⁶⁰ Fafo-rapport 2013:29,»Erfaringer i fem prostitusjonstiltak gjennom et halvt år», Anette Brunovskis (2013) s.

utlendingsloven.¹⁶¹ Kontrollen kan sees i sammenheng med Riksadvokatens revurdering av enkelte påtalemessige retningslinjer fra 2008, hvor det uttales at det bør reageres med straff ved bruk av uriktige eller falske reisedokumenter, ved brudd på innreiseforbud, ved gjentatte innreiser og ved langvarig ulovlig opphold og ulovlig arbeid. Det fremheves fra riksadvokaten at utlendinger som oppholder seg i landet med ukjent bakgrunn og identitet, kan utgjøre en betydelig sikkerhetsrisiko og kriminalitetsproblem.¹⁶²

Politets alminnelige utlendingskontroll følger av lov av 15 mai 2008 nr. 35, utlendingsloven § 21, der politiet i «forbindelse med håndheving av bestemmelsene om utlendingers innreise og opphold i riket kan [...] stanse en person og kreve legitimasjon når det er grunn til å anta at vedkommende er utenlandsk statsborger, og tid, sted og situasjon gir grunn til slik kontroll. Ved slik kontroll må utlendingen vise legitimasjon og om nødvendig gi opplysninger for å bringe identiteten og lovligheten av oppholdet i riket på det rene.»

Identifikasjonsvisitasjonen må i slike tilfeller utføres på en slik måte at den ikke kan gi grunnlag for påstander om at politiet opptrer diskriminerende på grunn av folks rase.¹⁶³

4.3 Økt fokus på avdekking av menneskehandel og bakmenn som profitterer på andres prostitusjon

Som ledd i håndhevingen av blant annet straffeloven §§ 202 og 224, har politiet oppsøkt innemarkedet. De har konfrontert massasjainstitutter med hjemmel i plan- og bygningsloven og dens krav til næringslokaler. Politiet har også konfrontert hus/leiligheter/hoteller hvor det mistenkes at prostitusjonsvirksomhet bedrives. Eieren blir videre underrettet om at dersom prostitusjonsvirksomheten består, kan eieren forvente å bli tiltalt etter straffeloven § 202 for hallikvirksomhet. Resultatet blir gjerne at leieforholdet bringes til opphør. Spesielt har oppmerksomheten vært rettet mot politiet i Oslo og deres «Operasjon Husløs».¹⁶⁴

4.3.1 Operasjon husløs

«Operasjon husløs» gjennomføres på bakgrunn av STOP-prosjektets kartlegging av innemarkedet og ble initiert i 2007. Formålet med «Operasjon husløs» er at huseiere og

---

¹⁶¹ Fafo-rapport 2013:29, «Erfaringer...», Anette Brunovskis (2013) s.22

¹⁶² Ra 05-370 KHK/jaa08, 01.12.08, s. 1-2

¹⁶³ NOU 1983:47 s. 3107einarsen/Aall, «Legitimasjonsplikten etter utlendingsloven», 1988, s. 1 mv.

¹⁶⁴ Ulla Bjørndahl, Oslo 212, «Farlige forbindelser» s. 39

utleiere kan bidra til å gjøre det innendørs prostitusjonsmarkedet i Oslo mindre tilgjengelig og mindre attraktivt for hallikvirksomhet og menneskehandel.¹⁶⁵

Politiets framgangsmåte i «Operasjon husløs» myntes på Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2006 s. 1685.¹⁶⁶

Saken gjaldt utmåling av straff for overtredelse av strl. § 202 første ledd bokstav b, hvor den som «leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte, straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år.»

Av saksfaktum fremkommer at tiltalte som drev et pensjonat, hadde leid ut et større antall rom til prostituerte over ett tidsrom på noen måneder. Politiet gjorde utleier kjent med at utleie til prostitusjonsformål var straffbart, hvor de i brevform i tillegg oppfordret til at tiltalte foretok nødvendige tiltak for å bringe eventuell prostitusjon til opphør. Til tross for etterfølgende konsultasjon av tiltalte, opphørte utleie til prostituerte for en kort periode, før aktivistene ble gjenopptatt.

Lagmannsretten fant at tiltalte forsettlig hadde overtrådt straffeloven § 202 første ledd bokstav b, både før og etter politiets konfrontasjoner.

Tiltales forsvarer hevdet at strl. §202 første ledd bokstav b måtte forstås slik at straffebudet kun rammet utleie med bordellvirksomhet som formål. Dermed skulle ikke utleier kunne straffes dersom det senere viste seg at leieboer bedrev prostitusjonsvirksomhet. Den snevre forståelsen av deliktet ble begrunnet med forarbeidene og deres benyttelse av «bordellvirksomhet», samt at utleiere av hotellrom og boliger ville komme i uforsvarlig straffeansvar.

Førstvoterende finner ikke grunnlag for en innskrenkende tolking av bestemmelsen, og grunngir med forarbeidenes formening om at all utleie av lokaler som brukes til prostitusjon i utgangspunktet rammes av bestemmelse.¹⁶⁷ Videre fremhever førstvoterende at hensynet til utleierne ivaretas allerede ved skyldkravet, der det er et vilkår for straff at utleier «forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon» eller utviser grov uaktsomhet.

---

¹⁶⁵ https://www.politi.no/oslo/aktuelt/nyhetsarkiv/2007_11/Nyhet_4474.xml

¹⁶⁶ https://www.politi.no/oslo/aktuelt/nyhetsarkiv/2007_11/Nyhet_4474.xml

¹⁶⁷ Ot. Prp.nr.4 (1994-1995) s. 7-10 jf Ot. Prp. Nr. 28 (1999-200) s. 117

Høyesterett tolket straffeloven § 202 første ledd bokstav b utvidende, slik at all utleie av lokaler som brukes til prostitusjon rammes av bestemmelsen, uavhengig om det leies ut med det formål å drive bordellvirksomhet eller ikke. Politiet benytter dommen aktivt i «Operasjon Husløs» som mal, der de ved å konfrontere utleier innfrir skyldkravets nedre grense for utleier. Etterfølgende inaktivitet fra utleier medfører tiltale etter strl. §202 bokstav b.

Håndhevelsen av straffeloven § 202 som gjennomføres i lys av «operasjon Husløs» oppleves negativt av de sosiale tiltakene, mens det fra politiets side oppleves positivt i proaktivt og reaktivt perspektiv. Politiet gir uttrykk for at aksjonen setter de i kontakt med ofre for menneskehandel, samt reduserer prostitusjonsvolumet.¹⁶⁸

De prostituerte opplever kontrollvirksomheten som avskrekkende, og frykter å bli kastet ut av sine leiligheter som følge av politiets straffetrussel mot utleier. Ofte resulterer politiets konfrontasjon med utleier, til at den prostituertes rettigheter etter husleieloven overses, samt at utleiemarkedet fremstår som marginalt og forvansket.¹⁶⁹

Pro Senterets Årsrapport for 2013 kommuniserer at både de prostituerte og de sosiale tiltakene opplever periodevis at det er mye politi i prostitusjonsstrøket. Det oppleves negativt av kvinnene ettersom det holder kundene unna, i tillegg til at mange frykter politiet for sin egen del. Årsaken til det er enten at de frykter å ha en oppholds status det stilles spørsmål ved eller fordi de risikerer å måtte oppgi bostedsadresse, med påfølgende fare for å bli kastet ut gjennom «Operasjon Husløs». ¹⁷⁰ Parallellen mellom politiets kontroll etter utlendingsloven og håndhevelse av strl. § 202 første ledd bokstav b blir her synbar. Prostituerte av utenlandsk opprinnelse frykter på den ene siden for å oppgi personalia og bostedsadresse, dersom de risikerer sanksjoner etter utlendingsloven direkte. Videre frykter de de indirekte sanksjonene som «Operasjon Husløs» medfører, dersom de setter politiet i kontakt med utleier.

4.4 Politiets håndhevelse av straffeloven § 202a¹⁷¹

I 2013 ble det registrert 348 anmeldelser for overtredelse av strl. §202a, hvilket var en nedgang fra 2012 på 5,4 %. Imidlertid er tallet fra 2013 en økning på 4,2% fra 2009 hvilket var bestemmelsens første virkeår, der tallet var 334 anmeldelser. Politiet uttaler at det er

---

¹⁶⁸ Fafo-rapport 2013:29, Anette Brunovskis, «Erfaringer...», 2013, s.22

¹⁶⁹ Ulla Bjørndahl, Oslo 212, «Farlige forbindelser» s. 39

¹⁷⁰ Pro Senterets Årsrapport 2013 s. 12

¹⁷¹ For rettslig tolkning se kapittel: straffeloven § 202a

politiets innsats som synliggjøres ved tallene, hvilket vil si at de sier lite om de totale kjøp av seksuelle tjenester, eller noe om størrelsen på prostitusjonsmarkedet.¹⁷²

Politiets håndhevelse av strl. § 202a varierer mellom de forskjellige politidistriktene.¹⁷³ Justisministeren har uttalt at de ulike politidistriktene velger sine strategier ut fra lokale forhold, og at statistikken alene ikke kan virke som tilstrekkelig grunnlag for å trekke slutninger om politiets innsats.¹⁷⁴ Den ulikeartede håndhevelsen er i strid med den håndhevelsen lovens forarbeider forutsatte. Forarbeidene utaler at «for å sikre at straffebudet oppnår den ønskede effekt, er det nødvendig at politi- og påtalemyndighet prioriterer og aktivt forfølger overtredelser av straffebudet»¹⁷⁵. Anmeldelsesstatistikken kan etter dette ikke tas til inntekt for noen påviselig effekt av forbudet.

Fafo har uttalt at antallet annonser antas å være upåvirket av forbudet, samt at gateprostitusjonen har tatt seg opp igjen etter at den ble drastisk redusert straks etter at loven ble innført. Prostitusjonsmarkedet påvirkes av andre samfunnsfaktorer nasjonalt som internasjonalt. Bankkrisen, den økonomiske nedgangen i Eurosonen og endringer i europeisk lovgivning antas å være faktorer av relevanse.¹⁷⁶

Politiet hevder at strl. § 202a har medført at prostitusjonen er blitt mindre synlig i gatebilde og at de prostituerte er mer mobile enn tidligere. Videre hevder politiet at de har en bedre oversikt enn før lovforbudet.¹⁷⁷

Verken politiet eller forskermiljøet kan vise til empiri som viser at strl. §202a har hatt noen effekt på prostitusjonen som ikke har sin årsak i andre ytre omstendigheter. Videre hevdes fra de sosiale tiltakene og fra forskerhold at «operasjon Husløs» har hatt vel så stor innvirkning på prostitusjonsmiljøet som kundekriminaliseringen.¹⁷⁸

---

¹⁷² «Anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling 2013 – kommenterte STRASAK-tall» s. 15.

¹⁷³ <http://www.nrk.no/norge/politiet-prioriterer-sexkjop-ulikt-1.10971370>

¹⁷⁴ Dokument nr. 15:285 (2013-2014) «Skriftlig spørsmål fra Kjell Ingolf Ropstad til justis- og beredskapsministeren» besvart 22.01.2014.

¹⁷⁵ Innst. O. nr. 3 (2008-2009)pkt. 1.6

¹⁷⁶ Fafo-rapport 2013:29, Anette Brunovskis, «Erfaringer...», 2013, s.7-11.

¹⁷⁷ www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Okende-prostitusjon-tross-s... Av Olga Stokke, 25062012.

¹⁷⁸ Fafo-rapport 2013:29, Anette Brunovskis, «Erfaringer...», 2013, s.7-8 jf. Pro Senterets Årsrapport 2013 s. 12.

5 1 Straffeloven § 202a – en klasselov?

I forlengelsen av kapittelet om kriminaliseringen og kapittel om de som kjøper seksuelle tjenester, synes det naturlig å vurdere straffelovens § 202a i forhold til klassejustis. Det er hevdet fra samfunnskritisk hold at straffelovgivning avspeiler de herskende klassers interesser og at kriminaliseringen fortrinnsvis retter seg mot handlinger som hører hjemme i de lavere sosiale lag.¹⁷⁹ Lovgivningsprosessen søker dermed å unngå hva som kan forbindes med klassejustis.

Det har blitt hevdet at kriminaliseringen av de som kjøper seksuelle tjenester er en maktdemonstrasjon fra et kvinnepolitisk miljø på tvers av partigrensene. Loven ble omtalt som en videreføring av løsgjengerloven.¹⁸⁰

Beskyldningene om at straffeloven § 202a viderefører tanker som rådde under løsgjengerloven og dens håndtering av prostituerte, belyses i det følgende.

Lov av 31.05.1900 nr. 5, Lov om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap, heretter omtalt løsgjengerloven, hadde til formål å begrense omstreiferiet, som ble regnet som et stort samfunnsproblem og innebar «en Fare for Retssikkerheden i Samfundet».¹⁸¹

I forarbeidene står at loven skulle «give Politiet al fornøden Adgang til at kunne holde de offentlige Fruentimmers Frækhed i Tømme».¹⁸² Det ble fremhevet at de prostituerte i tillegg til å være tarvelig og usedelige, medførte at uerfarne og berusede menn ble bestjålet av de prostituerte.¹⁸³ Politimesteren i Kristiania hevdet at en effektiv bekjempelse av den

---

¹⁷⁹ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, Oslo 2010 s. 57

¹⁸⁰ «Kvinneliv i skyggene av løsgjengerloven», Hilde P. Henriksen, Gudmund J. Wisløff, *Natthjemmet 2010 /Ragnar Hauge, «...og alskens elendighet», rus & avhengighet* nr. 4, Universitetsforlaget, Oslo 2000

¹⁸¹ Ot.prp. nr. 2 (1898–99) s. 1

¹⁸² *ibid* s. 18

¹⁸³ Ot.prp. nr. 14 (1912) s. 13 jf. Cecilie Høigård og Liv Finstad s. 331

ervervsmessige utukten empirisk ville medføre en nedgang i antall forbrytelser og trygge rettstilstanden.¹⁸⁴

I prinsippet var løsgjengerloven en videreføring av praksisen som etablerte seg under visitasjonssystemet.¹⁸⁵ Innbringelse ved mistanke og løsgjengerloven ga politiet vide fullmakter. Den som «hengir sig til ørkesløshet eller driver omkring» etter løsgjengerloven § 4 første ledd kunne bli bedt om å redegjøre for sine inntektskilder. En slik mistanke ble gjerne aktivert ved mistanke om at vedkomnes inntekt helt eller delvis stammet fra kriminelle handlinger. Bevisbyrden var i slike tilfeller omvendt av straffelovens utgangspunkt, hvor den mistenkte her måtte bevise sin uskyld fremfor at politiet måtte bevise skyld.¹⁸⁶ Dersom vedkomne ikke klarte å bevise sin uskyld, kunne vedkomne idømmes bemyndigelse til innsetting i tvangsarbeidshus etter løsgjengerloven § 5.

Løsgjengerloven hjemlet ikke i seg selv en innbringelse av den prostituerte for prostitusjon, da hverken den eller annen lovgivning kriminaliserte salg av seksuelle tjenester. Imidlertid kunne den prostituerte etter straffeloven § 378 første ledd straffes dersom vedkomne «utvetydig opfordrer eller indbyder til Utugt» på offentlig sted.¹⁸⁷

Et utdrag av høyesterettspraksis er illustrerende for hvordan løsgjengerloven ble anvendt i sammenheng med straffeloven.

I Rt. 1928 s. 652 var en kvinne tiltalt etter løsgjengerloven § 4 jf. strl. 378. Byretten fant det ikke bevist at kvinnen hadde «hengit sig til ørkesløshet og heller ikke, at hun har drevet omkring i løsgjængerlovens forstand». Kvinnen hadde selv forklart at hun i det vesentlige hadde bodd sammen med sin mann og tatt hånd om huset deres. Kvinnen hadde etter dette ikke «hengit sig til ørkesløshet» jf løsgjengerloven § 4. Til tross for at kvinnen drev opp og ned i gatene på kvelds- og nattetid, var det ikke tilstrekkelig til at forholdet lot seg subsumere under løsgjengerlovens § 4 første ledd som å «drive omkring». Retten utalte at «naar vedkommende har fast bopæl og arbeider om dagen og kun driver paa gaten om aftenen» faller forholdet utenfor bestemmelsens rekkevidde.

---

¹⁸⁴ Ot.prp. nr. 14 (1914) s. 13 jf. Cecilie Høigård og Liv Finstad s. 333

¹⁸⁵ jf kapittel om prostitusjonshistorie

¹⁸⁶ Høigård/Finstad s. 331

¹⁸⁷ Rt. 1911 s.819

Saken ble anket til Høyesterett av påtalemyndigheten grunnet byrettens lovanvendelse. Påtalemyndigheten ble under dissens gitt medhold. Førstvoterende uttaler at «ordene «driver omkring» og «hengir sig til ørkesløshet» er sideordnede led som hvert har sit selvstendige indhold, og at det ikke behøver at komme ørkesløshet til uttrykk i den omstendighet at man «driver omkring». Det må foretas en konkret vurdering av om «de forhold under hvilke man «driver omkring» er saadanne, at der er grund til at anta, at man helt eller delvis skaffer sig midlerne til sin livsførsel ved straffbare handlinger. Bestemmelsen angir forsaavidt ingen enkelt omstendighet, som i og for sig utelukker at der kan bringes i anvendelse.»¹⁸⁸

I Rt. 1930 s. 422 ble Høyesterett presentert for en ankesak fra byretten der en kvinne var blitt frikjent av byrett under tiltale etter løsgjengerloven § 4 jf. strl. § 378 liksom i Rt. 1928 s. 652. Førstvoterende uttaler at byretten «sees først at ha fastslaatt som bevist, at tiltaltes forhold forsaavidt rammes av løsgjengerlovens § 4, som hun i det i tiltalen angitte tidsrum helt eller delvis har skaffet sig midler til sin livsførsel ved gatepiketraffikk». Imidlertid er retten blitt stående ved at forholdet ikke rammes av strl. § 378, da det ikke er bevist at kvinnen «paa utvetydig maate har opfordret eller innbudt til utukt ved ord, tegn eller uanstendig opførsel eller paa nogen maate som er egnet til at vekke offentlig forargelse».¹⁸⁹ Førstvoterende Byretten har korrekt unnlatt å vurdere forholdet mellom løsgjengerloven § 4 og strl. § 378. Dommeren uttaler at «Naar retten kommer til dette resultat paa grunnlag av en prøvelse av det faktiske forhold, da mangler en betingelse for at anvende straff i anledning av tiltaltes forhold ogsaa efter løsgjengerlovens § 4. Det maa jo nemlig være et forhold, som rettslig helt ut dekkes av straffelovens § 378 som kan bebreides tiltalte, hvis tiltalte paa grunn av straffbare handlinger efter denne paragraf skal kunne rammes av løsgjengerlovens § 4.»

Ved komparasjon av de overnevnte saker, finner man sterkest indikasjon på prostitusjon hos kvinnen som var satt under tiltale etter løsgjengerloven § 4 jf. strl. § 378 i Rt. 1930 s. 422, dette til tross kom Høyesterett frem til forholdet ikke kunne subsumeres under straffeloven § 378. Kvinnen hadde ikke ved sin opptreden «utvetydig» oppfordret eller innbedt til utukt. Høyesterett begrenser sin kompetanse der den er bundet av byrettens bevisbedømmelse.

Det skal utvises forsiktighet med å fatte konklusjoner på bakgrunn av et sparsomt domsmateriale, men i forhold til Rt. 1928 s 652 synes Høyesterett i Rt. 1930 s. 422 å være mer klar på sin egen kompetanse under henvisning til at de var bundet av byrettens

---

¹⁸⁸ Rt.1928 s. 652.

¹⁸⁹ Rt.1930 s. 423.

bevisbedømmelse. Domsmaterialet peker i retning av at Høyesterett begir seg ut på den juridiske diskursen uten åpenbar moralisering.

I Rt. 1955 s. 200 Støttes politiets ønske om bemyndigelse etter løsgjengerloven § 5, hvor en løsaktig pike var dømt for forseelser mot løsgjengerloven § 4 jf. strl. § 378. Politimesteren finner at «det er fare for at hun vil gjenoppta sitt tidligere forkastelige levevis, og skal dette hindres, er det nødvendig at man får den søkte bemyndigelse». Førstvoterende modererer imidlertid sin uttalelse og finner «grunn for påtalemyndigheten til å stille domfelte på prøve før den gjør bruk av bemyndigelse».

Det overnevnte utdraget av domsmateriale taler i retning av moderasjon og et mer liberalt syn på prostitusjon. Fra 1907 til 1912 ble 90 menn og 88 kvinner fengslet etter løsgjengerlovens § 4. Paragrafen ble brukt aktivt overfor kvinner fram til 1945, men ble siste gang anvendt mot prostituerte i Oslo i 1968.¹⁹⁰

På bakgrunn av Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) ble løsgjengerloven § 4 opphevet. Departementet uttalte at bestemmelsen hadde gått ut av bruk og det ikke er ønskelig i dagens samfunn å ha egne straffebud rettet mot lediggange.¹⁹¹ Straffelovkommisjonen uttalte at «Det å «hengi seg til ørkesløshet» eller «drive omkring» er ikke i seg selv straffverdig. En bestemmelse basert på formodning om at vedkommende har begått straffbare handlinger, jf «grund til at anta», er etter kommisjonens mening i strid med det beviskravet man ellers normalt opererer med når det dreier seg om straff».¹⁹²

På bakgrunn av rettspraksis fra 1928 til 1968, samt de overnevnte forarbeider kan det hevdes at de moralske beveggrunner løsgjengerloven hvilte på er forlatt. De som er kriminalisert ved strl. § 202a er representert ved alle sosiale lag, og bestemmelsen retter seg således ikke inn mot noen bestemt klasse.¹⁹³

Det er ikke tvilsomt at politiets håndhevelse av kriminelle handlinger som utspiller seg i prostitusjonsmiljøet, kan medføre at den prostituerte føler seg forfulgt. Spesielt der den prostituerte blir oppsøkt og konfrontert under politiets aksjon mot prostitusjonens bakmenn,

---

¹⁹⁰ Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2005 s 54, «Prostitusjon i Norge- realiteter, politikk og regulering», Ulf Stridbeck.

¹⁹¹ Ot.prp. nr 113 (2004-2005) pkt. 3.6.2.3.

¹⁹² NOU 2002:4 s. 450.

¹⁹³ Kapittel om menn som kjøper sex.

eller ved kontroll etter utlendingsloven er det forståelig at politiets aktivitet oppleves som invaderende. Imidlertid viktig å skille mellom det rettssubjekt som kriminaliseres gjennom bestemmelsen, og de rettssubjekt som kan tjene som bevismiddel eller informasjonskilde.¹⁹⁴

Straffeloven § 202a er et viktig virkemiddel for å endre holdninger, redusere etterspørselen og dermed markedet for prostitusjon. Lovforbudet viser at samfunnet tar avstand fra at menneskers kropp skal kunne kjøpes.¹⁹⁵ Oppfattelsen av straffeloven § 202a som klassejustis deles ikke.

5.1 Avsluttende bemerkning

Avhandlingen har søkt å vise en rød trå gjennom prostitusjonen. Først ved å vise at prostitusjon, samfunn og rettslig regulering i et historisk perspektiv har variert, men at det har vært en sammenhengende kamp mellom synet på jus og synet på moral. Historien viser at de prostituerte og utøvende, dømmende og lovgivende organer antagelig aldri vil enes om hva som er forskjellen på straffefri og straffverdig handling.

Videre har kriminaliseringsaspektet legitimert sitatet som ble nyttet innledningsvis, hvor «Denne generasjons lovgivning kan bli neste generasjons moral». Med utsagnet mener jeg å ha funnet belegg for at kjøp av seksuelle tjenester ikke var straffverdig etter skadefølgeprinsippet, men grunnet de uheldige konsekvensene en avkriminalisering vil medføre samt den økende motstanden i Europa mot kjøp av seksuelle tjenester, er straffeloven § 202a en lov for fremtiden.

Fokuset på politiets håndhevelse har vist at til tross for at straffeloven §§ 202 og 202 er komplementære bestemmelser rettslig sett, medfører håndhevelsen av de at det er svært vanskelig å uttale seg om effektene av de respektive bestemmelsene isolert sett, samt at de prostituerte ikke klarer å identifisere bakgrunnen de ulike håndhevelsene. Straffelovens § 202a sett i relasjon til klassejustis har historiske forbindelseslinjer, så vel som dagsaktuell sammenheng med kundeidentifikasjon og momenter for diskursen mellom moral og jus.

---

¹⁹⁴ Ibid kap om håndhevelse.

¹⁹⁵ Inst. O. Nr. 9, (2008-2009). s. 6.

Litteraturliste

Faglitteratur:

Bull, Kirsti Strøm, *Studier i reindrifftsrett* (Oslo 1997).

Eskeland, Ståle: *Strafferett 3. utgave*, Oslo 2013

Mæland, Henry John : *Innføring i alminnelig strafferett 3. utgave*, Bergen 2004

Henry John Mæland: *Norsk alminnelig strafferett*, Bergen 2012.

Johs. Andenæs: Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene. Samlet utgave ved Kjell V.Andorsen. 2008

Johs. Andenæs: *Alminnelig strafferett 5. Utgave*, v Matningsdal og Rieber-Mohn

Andenæs,Johs,: *Statsforfatningen i Norge, 3.utg.* Oslo 1962 s. 352

Christie, Nils: *Pinens begrensning*, Oslo 1982

Ringdal, Nils Johan: «Verdens Vanskeligste Yrke», Oslo 1997

Høigård, Cecilie og Liv Finstad (1986): *Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet*, Oslo: Pax Forlag.

Langeland, Nils Rune, *Siste ord. Høgsterett i norsk historie Bind I. 1814–1905* (Oslo 2005).

Erling Sandmo, *Siste Ord. Høyesterett i norsk historie 1814-1965*, Bind II, 1905-1965, Oslo 2005

Dokumenter, rapporter og artikler

Kriminalloven av 1842 i dens Motiver 1835:217 jf Telste, Kari (2008): «Madonna – Hore, En lang historie om jenter, sex og kjørlighet»

Melvold, Erik Oluf: Prosjekt "Oslo-patriot" –Temahefte 11 «Kristiania-prostitusjonen på 1800-tallet»

Slettan: Hva bør straffes? S. 567-582 JV 2002

May-Len Skilbrei, May-Len: (29.11.2006) Prostitusjon i retten: Når «samfunnet» skal bestemme hvem som er hva

Melvold, Erik Oluf: Prosjekt «Oslo-patriot» hefte 11. Kristiania-prostitusjonen på 1800-tallet)

Skilbrei, May-Len (1999): "Norsk prostitusjonskontroll på 1990-tallet", Kritisk Juss 26(1): 59-74.

Gro Hagemann, «Seksualmoral eller samfunnsmoral: stridende diskurser i sedelighetsdebatten». I: *Feminisme og historieskrivning. Inntrykk fra en reise* (Oslo 2003):124–145

Bjørndahl, Ulla (2010): «Et Usynlig marked», Oslo

Ulla Bjørndahl, Oslo 2012, «Farlige forbindelser» - en rapport om volden kvinner i prostitusjon i Oslo utsettes for»

Issen, Liv(2010): «*Er det mulig å gi kvinner i prostitusjon en fordomsfri behandling?*»

ProSenteret, *Årsrapport 2003*, Oslo, 2003

ProSenteret, *Årsrapport 2009*, Oslo, 2009

ProSenteret, *Årsrapport 2011*, Oslo, 2011

Høringsnotat

høringsnotatet fra Justis- politidepartementet om kriminalisering av sex-kjøp medio juli 2007

Norges Offentlige utredninger:

NOU 1997:23 *Seksuallovbrudd*, Oslo, 1997

NOU 2002:4 *Ny straffelov*, Oslo, 2002

NOU 2003:15 *Fra bot til bedring*, Oslo, 2003

Ot. prp. nr. 28 (1999-2000) *Seksuallovbrudd*, Oslo

Ot. prp. nr. 62 (2002-2003), *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)*, Oslo

Ot. prp. nr. 90 (2003-2004), *Om lov om straff (straffeloven)*, Oslo

Ot.prp.nr. 48 (2007-2008), Oslo

Innstilling 1925:23

Innstilling.O.nr. 3 (2008-2009)

Rettspraksis

Oslo Byfogdembete

TOBYF-2010-192781 Oslo byfogdembete

Tingrett

TNAMD-2011-166841

TOSLO-2011-121729

TOSLO-2012-196791

Lagmannsrett

LB-2005-13493. Borgarting lagmannsrett

LB-2006-164336. Borgarting lagmannsrett

LA-2009-57353. Agder lagmannsrett

LB-2009-93028. Borgarting lagmannsrett

LH-2010-040670. Hålogaland lagmannsrett

LE-2011-124365. Eidsivating lagmannsrett

LF-2012-66894. Frostating lagmannsrett

LB-2013-76447. Borgarting lagmannsrett

Norges høyesterett

Rt. 2010 s. 733

Rt. 2013 s. 1247

Rt.2013 s. 699

Rettsdata.no Note ved Magnus Matningsdal

Lovregister

Christian 5s Norske Lov (1687-1845)

Almindelig borgerlig Straffelov 22 mai 1902 nr. 10

§ 3

§ 7

§ 12

§ 40

§ 49

§ 50

§ 46

§60

§63

§ 192

§ 202a

§ 203

§ 205

§206

§212

§ 224

§350

§376

§377

§378

§390a

Lov 1900-05-31-5 Lov om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap

§1

§3

§4

§5

§20

LOV-1995-08-04-53 Politiloven

§ 2

§5

§7

§ 2

LOV-2008-05-15-35 Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her
(utlendingsloven)

§21

§49

Kontroverser i media:

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sexmarkedet/artikkel.php?artid=10116062>

<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10039066>

<http://www.dagbladet.no/2013/08/28/kultur/meninger/debattinnlegg/kronikk/sexkjop/2893555>
5/

http://www.dagsavisen.no/nyemeninger/alle_meninger/cat1003/subcat1018/thread276271/

<http://www.bt.no/meninger/kronikk/Kvinner-er-ikke-fritt-vilt-2939223.html>

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10126822>

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sexmarkedet/artikkel.php?artid=10072003>

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sexmarkedet/artikkel.php?artid=10052343>

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sexmarkedet/artikkel.php?artid=10066053>

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Regjeringen-ma-erkjenne-at-sexkjopsloven-er-et-feilgrep-7269050.html>

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Krigen-mot-sexarbeidere-7222651.html>

<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Sexarbeiderne-ber-om-ordet-7140060.html>

<http://www.abcnheter.no/nyheter/2012/08/07/forsker-mener-sexkjopsloven-fremmer-menneskehandel>:

<http://tpn.vg.no/intervju/fafo-forskere-svarer-deg-om-den-nye-sexkjopsloven/1792?page=314>

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Manglende-vilje-til-kunnskap-om-prostitusjon-7300896.html>

<http://www.bt.no/meninger/kronikk/Krasjkurs-i-sexkjop-2900099.html>

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sexmarkedet/artikkel.php?artid=10109982>

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sexmarkedet/artikkel.php?artid=10116204>

Folkehelseinstituttet, Seksualvaneundersøkelsen 2002, artikkel på www.fhi.no

Sverige:

SOU 1995:15, *Könshandeln– Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning*, Stockholm, 1995

Lister over tabeller, figurer o.l.